

თენგიზ ცეცხლაშვილი

შერიფ ხიმშიაშვილი
მამულისათვის თავდადებული

თენგიზ ცეცხლაშვილი

მამულისათვის
თავდადებული

ბათუმი

2010

ამ წიგნით ავტორს სურს ქართულ საზოგადოებას მოუთხროს დიდი სელიმ ხიმშიაშვილის შეილიშვილზე – შერიფ ხიმშიაშვილის იმ დიდი ღვაწლის შესახებ, რომელიც მას მიუძღვის აჭარის ოსმალეთის კლანჭებიდან სამსაუკუნოვანი მონობის გამოსხნისა და სამშობლოსათვის – საქართველოსთვის დაბრუნების საქმეში.

ავტორს მკითხველისთვის მიუხდვია ამ ცდის შეფასება.

რედაქტორი რეზო მხატვარი

ავტორი მადლობას უხდის წიგნზე მუშაობის პროცესში გაწეული დიდი დახმარებისთვის ქალბატონებს: ნანა დიასამიძეს, მზევინარ ძირკვაძესა და შორენა მჟავიას.

ბატონებს: ირაკლი (მაილო) ჯაშს და რეზო მხატვარს.

წიგნი გამოიცა არჩილ ცეცხლაშვილის თანადგომით.

გუძღვნი აჭარის ოსმალთ ბატონობისაგან განთავისუფლების 132-ე წლისთავს.

სტუმრები გურიიდან

1874 წლისათვის რუსეთ-ოსმალეთის ურთიერთობა ძალზედ გამწვავდა. ოსმალეთის ტერიტორიაზე ყოველგვარი მოგზაურობა სახიფათო გახდა, მაგრამ კავკასიის, განსაკუთრებით კი ე.წ. ოსმალეთის საქართველოსადმი ინტერესი რუსეთის მხრიდან დიდი იყო. რუსეთის სარდლობა თანმიმდევრულად ემზადებოდა ამ მხარის შემოსაერთებლად, რისთვისაც აუცილებლად თვლიდა სამხედრო-სტრატეგიულ დაზვერვის განხორციელებას.

ამ საქმის ადვილად მოგვარება შეუძლებელი იყო, რის გამოც მოიფიქრეს ორიგინალური ხერხი: ოსმალთს საქართველოში შემოეგზავნათ ამ კუთხის მმართველთა ნათესავები. არჩევანი გენერალ გრიგოლ გურიელზე შეაჩერეს, რომელიც ენათესავებოდა აჭარელ და შავშელ ხიმშიაშვილებს, მაგრამ გრიგოლს სადაზვერვო გამოცდილება არ ჰქონდა. ამიტომ მის ამაღლაში შეიყვანეს რუსეთის არმიის სამხედრო პოლკოვნიკი – გიორგი ყაზბეგი, როგორც გრიგოლ გურიელის მსახური. მისი ნამდვილი ვინაობა არ იცოდნენ მხლებლებმაც კი.

გრიგოლ გურიელის ამაღლამ განვლო რა ზემო აჭარის რთული გზები ღორჯომში, დიდაჭარასა და ხულოში ორ-ორი დღიანი შესვენების შემდეგ 28 მაისს დღის მეორე ნახევარში სხალთაში შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილის სახლს მიაღწენ. შენობა განცალკავებით იდგა. სახლს დასავლური იერი დაჰკრავდა და ფაქიზად გამოიყურებოდა. გარშემო ბადი ამშვენებდა იქაურობას, იქვე შენიშნავდით განლაგებულ საკუჭნაოს, წისქვილსა და საყონადოს. სახლს ირგვლივ სახნავ სათესი ეკრა. ბადში სამხრეთის

ეგზოტიკური მცენარეულობა ყვავდა, რასაც კაკლის ჩრდილოვანი ხეები ამშვენებდა. იქვე შორიახლო კი ვაზი და სხვადასხვა ხილის ჯიში ხარობდა.

ეზოსთან მიმდგარ მხედრებს შერიფ-ბეგის მსახურები შეეგებათ. მათ ცხენები ჩამოართვეს და მისალმების შემდეგ ნამგზავრი მხედრები იქვე კაკლის ჩრდილში მაგიდასთან მიიწვიეს. ერთმა მსახურმა უმაღლეს სახლს მიაშურა, სადაც ბატონი ეგულებოდა. მას გრიგოლ გურიელი და გიორგი ყაზბეგი მიჰყვნენ.

ისმაილ ბერიძემ მოკრძალებით შეაღო მეორე სართულის კარი, სადაც აჭარის მმართველი იმყოფებოდა და შერიფ-ბეგს აუწვია, საქართველოდან – ბიძა ბატონის გრიგოლ გურიელის სტუმრობის შესახებ.

შერიფი ხის ნაჭრის თლით იყო გართული. მან აუჩქარებლად ასწია თავი, გაკვირვებულმა შეხედა ისმაილს და ღიმილით მიუგო, – რაღას უდგეხარ ისმაილ? ახლავე სთხოვე სტუმრებს. მსახურმა თავი დაუკრა და გავიდა დავალების შესასრულებლად. შერიფი წამოდგა, ხის ნაჭერი და ხელსაწყო იქვე მაგიდაზე დააწყო, სამოსელი ოდნავ შეისწორა, წელზე ჩამოკიდებულ ხანჯალზე ხელები დაიწყო და კარებს მიაპყრო მზერა. ოთახში შემოვიდა სუსტი აღნაგობის სამოც წელს გადაცილებული და მხნე შეხედულების მქონე გურიელი, – ძვირფასო შერიფ, ბიძაშენი შემოგვევლოს, როგორ ბრძანდები ჩემო ვაჟკაცო, თითქოს გასულმა წლებმა ვერაფერი დაგაკლეს – მიმართა გურიელმა შერიფს და ერთმანეთს გადაეხვივნენ.

– თვალებს არ გუჯერებ ბიძაჩემო, როგორ მოახერხე ამ დაძაბულ დროს ჩამოსვლა? თუმცა გურული კაცის გაუკეთებელი ნეტავ რა არის ამ ქვეყნად? ამ სიტყვებზე ორთავეს გაეღიმათ. გრიგოლმა უკან მოიხედა და უკან მდგომი გიორგი ყაზბეგი წარუდგინა – შერიფ-ბეგს. ეს ახალგაზრდა ჩემი უერთგულესი მსახურია, ჩემი მარჯვენა ხელია და სახელად გიორგი ჰქვია. შერიფი მიუახლოვდა ბრვე ახალგაზრდა მამაკაცს და ხელი ჩამოართვა. გიორგიმ

თავის მხრივ თავი დაუკრა, შერიფმა მსახურს მიმართა: – ისმაილ! აბა დატრიალდი შენებურად. სტუმრებთან თავი არ შევირცხვინოთ!

შერიფ-ბეგი ორმოცდახუთი წლის საშუალოზე მაღალი, მკვრივი აღნაგობის მამაკაცი გახლდათ. დიდკაცობას მას პირველივე შეხვედრისას შეატყობდა ადამიანი. გადაშლილი შუბლი ნათელი სახე, დინჯი დარბაისლური მიხვრა-მოხვრა და წყნარი, მშვიდობიანი ლაპარაკი, მისი როგორც პიროვნების დამახასიათებელი ნიშანი გახლდათ. იგი წმინდა, ნამდვილ ქართულს ფლობდა, მხოლოდ სიტყვების გამოთქმაში გურულად უქცევდა ხანდახან. მისი ტკბილი სიტყვა-პასუხი მისადმი კეთილად განაწყობდა ყველას, რადგან მასთან საუბარი სასიამოვნო იყო. ზორბა ტანზე ქართული სამოსი და ხმალი მას კიდევ უფრო მიმზიდველსა და საინტერესოს ხდიდა.

– დაბრძანდით გეთაყვა, ხელით ანიშნა სტუმრებს და მაგიდასთან მიიპატიჟა. გრიგოლი კედელს მიუახლოვდა, სადაც ხიმშიაშვილების საგვარეულო გერბი ეკიდა, იქვე დამბაჩებს შორის ჩამოკიდებული ხმალი ჩამოიღო და ქარქაშს ეამბორა, მარჯვენა ხელით კი ბასრი მახვილი ამოიღო და მზერა მიაპყრო. ცოტა ხნის შემდეგ კი გიორგის მიუბრუნდა და მიმართა: – ეს ხმალი დიდი სელიმისაა, ჩემი შერიფ-ბეგის პაპის! გიორგი მიუახლოვდა გრიგოლს და სთხოვა გმირი რაინდის მახვილს შეხებოდა, გრიგოლმა მას ხმალი მიაწოდა, ის მოკრძალებით ეამბორა ხმალს და შემდეგ ისევ გრიგოლს დაუბრუნა, რომელმაც ქარქაშში ჩააგო და თავის ადგილზე ჩამოკიდა. ყველანი მაგიდას მიუსხდნენ. დროებითი მყუდროება შერიფმა დაარღვია. – მან იკითხა, როგორ მიდიოდა საქმეები – რა უჭირდათ და რა უღხინდათ რას მოღვაწეობდნენ მისი ქრისტიანი ნათესავები – ჩემო შერიფ, სიმართლე გითხრა, არავის უღხინს, კარგს ვერაფერს გაიგონებს კაცი, აბა როგორ უნდა იყო დაღხინებული, როდესაც ერთი ნათესავი კარს მიღმა ცხოვრობს, მეორე კი – მტრისგან არის გამოკეტილი,

ესაა ცხოვრება? ღრმად ამოიხვნეშა გრიგოლმა. დიდი ხანია ერთმანეთი არც კი გვინახავს, ამ ხნის მანძილზე ბევრი წავიდა ამ ქვეყნიდან, დანარჩენებმა კი კეთილი საღამო დამაბარეს თქვენს ძვირფას ოჯახთან. ჩემგანაც დიდი მადლობა და მოკითხვა მომიხსენებია, მიუგო შერიფმა. – ხულოში მურთაზ-ბეგმა კარგი მასპინძლობა გაგვიწია. ამაზე ნათქვამი “კვიცი გვარზე ხტისო”, კარგი ვაჟკაცი დამდგარა. კარგად მართავს ხულოს, ხალხიც ემადლიერება, აუწყა გრიგოლმა.

ბიძაჩემო ერთი ის მითხარი, აქ ჩამოსვლა როგორ მოახერხე. ამ კუთხეში ჩიტიც რომ ვერ შემოფრინდება? – შეეკითხა შერიფი. ასაკში შესული მამაკაცი გახლავარ, ადრე თუ გვიან უფალი მიმიხმობს, დაილოცოს მისი სახელი, აბა ცას ხომ არ გამოვეკერები, სანამ ეს მოხდება მინდა დავასწრო მოვლენებს, გადავწყვიტე ჩემი გამოთხოვილი ძმის შვილი – კესარია მოვინახულო და თქვენც მენახეთ. ამ თხოვნით ოსმალს მთავრობას მივმართე, რაშიც გავლენიანი ხალხიც დამეხმარა, თუ არა მათი ძალისხმევა, აქ ვერ მოვიდოდი, უფლის წყალობით ნებაც მივიღე, დაილოცოს მისი სახელი და მეც აქ ვარ. – რა დროს სიკვდილზე ფიქრია, ჯერ ისევ მხნედ გამოიყურებით ბიძაჩემო, მიუგო შერიფმა, ამ სიტყვებზე გრიგოლს ოდნავ ირონიულად ჩაეცინა. – ეჰ, ერთი შეხედვით თითქოს ასეა, მაგრამ მე მკითხე, მე ხომ ვიცი ჩემი ამბავი, ის აღარა ვარ რაც ვიყავი, სიმაღლეს ვერსად გაექცევი. მე ჩემი ცხოვრება თითქმის მოვჭამე, ჩემი დრო გადის... სევდიანი საუბრიდან გრიგოლმა სხვა თემაზე გადაიტანა საუბარი. – შერიფ, რა გემოვნებით მოგიწყვია სახლი და ეზოკარი, – მართალია დღემდე ატყვია მამულს ცხონებული დედაჩემის ხელი, თუმცა ბევრ რამეში ჩემი ხელიც ურევია, ხელდაკრეფილი არც მე ვმჯდარვარ! ჩაიდიმა შერიფმა. – მეტად განათლებული და გონიერი ქალბატონი, ერთ დროს ამ კუთხის მმართველის მეუღლე – დუდი-ხანუმ ბეჟანიძის ასული, მართალია ადრე დაქვრივდა, თუმცა ობლობა არ გაგძნობიათ შეილებს ისე დაგაყენათ ფეხზე, სწავლა-

განათლება, სიტბო და ალერსი არ მოგკლებიათ მისგან, იგი მეტად გავლენიანი ქალბატონი გახლდათ. ეს იქედანაც ჩანს, რომ თხუთმეტი წლის ასაკში აჭარის მმართველობა მიანიჭებინა შენთვის სულთანს, ერთ დროს კი თავის გაჭირვებულ მოსახლეობას სამხედრო ბეგარის გადასახდი შეუმცირა, სასწაული ქალბატონი ბრძანდებოდა დალოცვილი, სინანულით წარმოთქვა გურიელმა. დედის გახსენებაზე შერიფს სახეზე სევდა გადაეკრა და დასძინა, სიმართლეს ბრძანებთ ბიძაჩემო... შემდეგ იქვე მდგომ გიორგის ჰკითხა – თქვენ პირველად ხართ ჩვენს კუთხეში? – დიას, ბატონო, მიუგო გიორგიმ და იქვე დასძინა, – ძალიან სტუმართ-მოყვარე ხალხია აჭარლები, მათზე ბევრი კარგი მსმენია, მაგრამ რაც ჩემი თვალით ვნახე ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა. – სადმე თუ გაქეიფეს? ღიმილით ჩაეკითხა შერიფი. – აბა რას ბრძანებთ, ამას ხომ თქვენი რჯული კრძალავს, მიუგო მან – კო, ეს მართალია, მაგრამ ამაღამ ყველაფერს გამოვასწორებთ სუფრასთან, უთხრა გაღიმებულმა შერიფმა. ბიძა გენაცვალოს, მხარი აუბა გურიელმა და გააგრძელა საუბრის თემა: – გზად მომავალმა ბევრი რამ კარგი შევიტყვე შენს ვაჟკაცობაზე, – გულისხმიერი და სამართლიანი კაციაო, მის წინაპრებს რომ ეკადრება ისეთი ბრძანდებაო, სიმართლე გითხრა მე სხვას არც ველოდი, მაგრამ ეს მაინც მაღამოსავით მომელო გულზე – მე ისე ვირჯები, როგორც ჩემს ბედშავ ხალხს ეკადრება, – წარმოთქვა ოდნავ დარცხვენილმა შერიფმა. შემდეგ თითქოსდა რაღაც გაახსენდა, გურიელმა ისევ მიმართა შერიფს: – შემოსასვლელში პატარა სპილენძის ლამაზი ქვემეხი ვნახე, ძალზედ მომეწონა! სად შეიძინე? – შერიფს გაეღიმა: – ჩემი ნახელავი გახლავთ, ეზოში წისქვილიც ჩემი აშენებულია, ეს სკამებიც, თქვენ რომ სხედართ, ესეც ჩემი ნახელავია, ნიგვზის ხისაგან გამოვთადე, ამ სურათებს კედლებზე რომ უყურებთ, ზოგი მათგანი ჩემი დახატულია. ეს ხმალი, წელზე რომ მიკიდია, ესეც ჩემი ხელებითაა ნაკეთები და ოქრო-ვერცხლითაა გაწყობილი.

გურიელი და გიორგი განცვიფრებული დარჩნენ გაგონილით და ნანახით. – ოქროს ხელები გქონიათ შერიფ ბატონო! მიუგო გაოცებულმა გიორგიმ. – აფერუმ! ვამაყოფ შენით! ბიბა შემოგვევლოს!...

ამ დროს, კარის ზრუბლზე ისმაილი გამონდა. – რაო ისმაილ, სუფრასთან ხომ არ გვეძახი? ჯერ არა შერიფ-ბეგ, დაკლულ საქონელს წმენდენ, ნორჩი ხორცია და მალე იქნება მზად. – მაშ რაშია საქმე? ჩაეკითხა შერიფი. – დაბარებული გლეხები გეახლათ სოფელ ხიხაძირიდან. – ახლა მაგის დრო არ არის, მაგრამ რადგან დავიბარე, მგონი დახვედრაც საჭიროა, წარმოთქვა მან, სტუმრებს ბოდიში მოუხადა და დასძინა: – თუ ინებებთ თქვენც დაესწართ საუბარს. ორივე სტუმარმა თანხმობა განუცხადა.

ოთახში შემოვიდა ოცდაათ წლამდე ასაკის გლეხი და შერიფს თავი დაუხარა. – რაო ასლან! შენი დის არჩევანის გამო კიდევ ბრაზობ? – შერიფ-ბეგ ბატონო, ჩემი დის ამგვარი საქციელი ჩვენს ადამ-წესს ეწინააღმდეგება და ადამი-წესი მოითხოვს, პასუხი მოვთხოვო იმ კაცს, ასეთი უმსგავსო საქციელისთვის! – რად ვერ შეიგნე, შე კაი კაცი, შენს დას ის კაცი რომ უყვარს! იგი თავისი ნებით გაჰყვა და მასთან ბედნიერად გრძნობს თავს, უკითხავად რომ გაჰყვა დააშავა! მაგრამ პატივი უნდა სცე მის არჩევანს. – ახლა სხვა დროა ჩემო ასლან! თანაც მოთხრეს შენი სიძე ურიგო მამაკაცი არ ყოფილა, – შენი სიძის ადგილზე წარმოიდგინე თავი, ცოლმოსაყვანი კაცი ხარ, საყვარელ ქალთან შენც ბედნიერი იქნები, დამიჯერე, არ ინანებ, კარგი მოყვრობა გექნებათ, ოდნავი ხმის აწევით მიმართა თავდახრილ გლეხს. – თქვენ თუ ასე ფიქრობთ, აბა რა მეთქმის, თანახმა ვარ შეგურიგდე. შემრიგებლური ტონით მიუგო გლეხმა.

– ისმაილ, სიძის მამა შემომიყვანე ვასცა ბრძანება შერიფმა. – ოთახში მალე ჭაღარა წვერულვაშიანი, ხანში შესული მამაკაცი შემოვიდა. თავი დაუკრა ბატონს და ახალგაზრდა გლეხისაგან ოდნავ მოშორებით დადგა. – ჩემო ნადიმ, გატყობ შენი ვაჟის არჩევნით კმაყოფილი ხარ!

მომღიმარი სახით მიუგო შერიფმა. – დიას! შერიფ-ბეგ, კარგი აღრზდილი და გამრჯე რძალი გამოდგა, დაილოცოს გამჩენი! თვენი დიდი მადლიერი ვართ, რომ არეულობას აგვაშორეთ, ალაჰმა დაგლოცოთ! – ასლან! აი შენი სიძის მამა, მიდი და ხელი ჩამოართვი და მოვრჩეთ ამ ამბავს! მტკიცე ხმით უთხრა შერიფმა. – ახალგაზრდა გლეხმა ხელი გაუწოდა მოხუცს, სიძის მამამ ის გულში ჩაიკრა. – თქვე დალოცვილებო! განა ასე არ სჯობია! ახლა წადით და ქორწილზე იფიქრეთ, ჩემი დაპატიუებაც არ გამოგრჩეთ! დააყოლა კმაყოფილმა შერიფმა... შემდეგ მკაცრი ტონით მიმართა: – ასლან! სისხლის აღება გამოსავალი არ არის! გვეყო რაც სისხლი ვღვარეთ! ისედაც ცოტანი დავრჩით აჭარლები, ჩვენს ჯიშს გამრავლება და გაფრთხილება სჭირდება!

იმ საღამოს სუფრის თამაძობა შერიფმა იკისრა, იგი თავისი დაყენებული ღვინით გაუმასპინძლდა ქრისტიან ძმებს. ბევრი რამ გაიხსენეს სუფრასთან შერიფმა და გურიელმა წარსული ცხოვრებიდან. შერიფმა თავისი ტკბილი, საამო სიტყვა-პასუხით მოაჯადოვა სუფრის წევრები.

სხალთის ეკლესია

მეორე დღეს, დილით ისმაილმა და გიორგიმ სხალთის ეკლესიის მონახულება გადაწყვიტეს. ეკლესია, იქვე ათი წუთის სავალზე იყო. ეკლესიას რომ მიუახლოვდნენ, გიორგის გარცეხისაგან თვალები გაუფართოვდა და პირჯვარი გადაიწერა. ისმაილმა ყოველივე ეს შენიშნა, მხრებზე ხელი დაადო და ეკლესიის ეზოში შეუძღვა. – ეს არის სხალთის ყოფილი ეკლესია, მართალია იგი სრულყოფილი სახით არ არის შემონახული, მაგრამ რაც დღემდე შემორჩა იმას ვუფრთხილდებით.

ეკლესიასთან, იქვე სამი გლეხი საქონელს აძოვებდა. მათ თვალი მოჰკრეს ეკლესიაში შესულებს და ერთმანეთს

გადახედვს: – იუსუფ, ეს უცხო კაცი ვინ არის ისმაილს ეკლესიაში რომ შეჰყვა? – იკითხა ტანმაღალმა მემედმა რომელიც ხიდან გამოთლილ ჯოხს დაყრდნობოდა, – როდის დაიწყო ისმაილმა ეკლესიაში სიარული? იკითხა აგრეთვე იქვე მდგარმა დურსუნმაც, რომელიც ხელში კრიალოსანს ათამაშებდა. შერიფ-ბეგის სტუმრები გურჯისტანიდან არიან მიუგო იუსუფმა, იმასაც ამბობენ, თვით გურიის მართველთა შთამომავალი გრიგოლ გურიელია ჩამოსულიო. – ეტყობა ეკლესიის სანახავად მოიყვანა ისმაილმა ქრისტიანი სტუმარი. მიუგო მემედმა. – ნამდვილად ასეა მხარი აუბა იუსუფმა და დასძინა – მაგი კი მასეა, მაგრამ სტუმრებს დახვედრა არ უნდა ჩემო მემედ? – პატივისცემას შერიფ-ბეგი ნამდვილად არ დააკლებს, მაგრამ ჩვენც ხომ უნდა დავანახოთ ჩვენი სოფლის სახე. რას იტყვის ეს უცხო ქრისტიანი სტუმარი თავისიანებთან? ახლა წავიდეთ და ჩვენს საგზალს ცოტა რამ შევმატოთ სუფურის გასაშლელად. – წავიდეთ, სანამ ისინი ეკლესიიდან გამოვიდოდენ და საქმეს მივხედოთ.

ნახევარი საათიც არ იყო გასული, რომ ეკლესიიდან ისმაილი და გიორგი გამოვიდნენ. – თვალებს არ უჯერებდა და აღფრთოვანებას ვერ მალავდა გიორგი. – ეს რა მანახე ისმაილ იმეორებდა იგი წამდაუწუმ და პირჯვარს იწერდა. – მოგეწონა ჩემო გიორგი? – შეეკითხა ისმაილი. მოწონება რა სათქმელია, აღტაცებას ვერ ვმალავ, როგორ კარგად შემოგინახავთ კაცო, მართალია ისტორიული წარწერა არსად არის, მაგრამ იგი წმინდანთა ფრესკებითაა შემკული და წარწერებსაც საღებავების სუნი თითქოს დღემდე აქვთ შემორჩენილი. რაც მთავარია, მხატვრის ნიჭიერების კვალი ამჩნევია. საკურთხევლის ზემოთ დახატული იესო ქრისტეს უზარმაზარი ხატი, რომელსაც ხელში ხუცურად დაწერილი წიგნი უჭირავს და გარშემო წმიდანთა სახეებია გამოსახული უდიდეს შთაბეჭდილებას ტოვებს ჩემში. – ხედავ? ეკლესიის კარებზე მაცხოვარია დახატული, დაილოცოს ღმერთო შენი სახელი, როგორ კარგად

შემოგინახავთ, აღფრთოვანებას ვერ მაღავდა გიორგი. იგი ისმაილს შემოუბრუნდა და გააგრძელა, – სოფელ ღორჯომში ეკლესიის ნანგრევები ვნახე, სადაც ორი უბადრუკი კედლის ნაშთიღა შემორჩენიღლა, უბრალოდ მას ნასაყდრაღლს ეძახიან. იქ მხოლოდ ის იციან, რომ ოდესღაც ქრისტიანული ტაძარი ყოფიღლა, აქ კი მხარი აუბა ისმაიღმა – ყოველივე რასაც ხეღავე ჩემო გიორგი ცხონებული დუდი-ხანუმიღს დამსახურებაა, გამორჩეული ღვთიღს მსახური ბრძანდებოღლა შერიფ-ბეგიღს დეღა. მისი რიღით სხალთიღს ეკლესიას ავი თვაღით ვერავეინ შეხეღავეღა, მისი ხშირი სტუმარი გახღლღათ, ნამღვიღლი ჭირიღსუფალი, მას ერთგულ დარაჯად ვეღვა, ცოტა პაუზიღს შემღდეგ კი დასძინა – ოჯახიღდან გამოყოღლიღ ბევრ ქრისტიანულ ტრადიციას ხიმიღშიაღშვიღლებიღს ოჯახიღც მიღსდევღლა, მიღს სიცოცხლეში სანთღის შუქი არ მოკლებიღა დაობღლებულ საყდარს, ქართულ ანბანს ასწავღლიღა არა მარტო მათ, არამეღდ ხიხანიღს და სხალთიღს ხეობიღს შვიღლებს, ღვთიღს სიყვარულს უნერგავღლა შვიღლებსა და შვიღღისღშვიღლებს, ამ ეკლესიიღს გაღდარჩენას მეტ წიღღად მას უნღლა უმაღღლოდეთ, აფერუმ ქაღლბატონ დუდი-ხანუმიღს ქაღლობას!

ისმაიღმა თხრობა გააგრძელა, – თოთხმეტი წღღის წინათ ვარძიიღს მონასტრიღდან გაძარცული განძიღს დაბრუნებაც მიღს სახელთანაა დაკავშირებული. გიორგიმ გაკვირვებით ჰკითხა ისმაიღლს – როგორ თუ მიღს სახელთან? ისმაიღმა განაგრძო – ცხონებული ასმეღდ ბეგი, შერიფ-ბეგიღს მამა, ერთ ღღროს მოგეხსენებათ ახალციხიღს გამგებელი გახღლღათ, იგი მფარვეღლობღლა მეცხვარეებს, მათ ერთი ცხვარიც არასოდეს დაკარგვიათ. ერთ-ერთმა მეცხვარემ ქაღლბატონს გააგებინა მონასტრიღდან მოპარული განძიღს კვაღღის შესახებ, რადგანაც იცოღლა დუდი-ხანუმიღს ქრისტიანული რელიგიიღსადმი თაყვანიღსმცემღლობა. მეცხვარემ შერიფ-ბეგი კვაღღზე დააყენა, მეც თან ვახღლღდი ახალციხეში ბეგს და განძი უკანვე დავაბრუნებინეთ ქურღლებს. გიორგიმ, მოსმენიღლით აღტაცებულმა წამოიძახა

– ყოჩაღ ძმებო! აღფრთოვანებას და პატივისცემის გრძნობას ვერ ვმაღავ თქვენდამი, ისმაილს მადლობის ნიშნად ხელი ჩამოართვა და მკერდზე მიიკრა. ისმაილმა სიამაყის გრძნობით გიორგის მიმართა, – აქეთ წამობრძანდით, ნახეთ რა განახო და ნანგრევებში მიწისქვეშა სართულზე მიანიშნა, სადაც თავის დროზე მარანი ყოფილა და იქვე ოთხი დიდი ქვევრიც იყო ჩაფლული. – ამბობენ აქ, ყურძენს წურავდენ წინაპრებით, უთხრა ისმაილმა. – რაც იმას ნიშნავს, რომ ჩვენ ერთი სისხლის ძმები ვართ ჩემო ისმაილ! მიუგო გიორგიმ. – აბა სხვანაირად როგორ შეიძლება იყოს! დაუდასტურა ნათქვამი ისმაილმა.

ეკლესიის მიმდებარე ტერიტორიაზე შერიფ-ბეგი და გურიელი გამონდნენ, შერიფმა არ დააყოვნა და გიორგის მიმართა – როგორ მოგწონს აქაურობა ჩემო გიორგი? – შერიფ-ბეგ თვალებს არ ვუჯერებ! საუბარში გურიელი ჩაერთო. აკი გეუბნებოდი გიორგი, ჩემთან ერთად მოგზაურობით კმაყოფილი დარჩები მეთქი, ამას რასაც უყურებ ჩვენი მოღვმის ისტორიაა, წინაპართა სულები გადმოგვეყურებენ, ამ დალოცვილი კედლებიდან. – ჭეშმარიტად სწორი ბრძანებაა გრიგოლ ბატონო! მიუგო გიორგიმ – აქვე გაიხსენეს ვარძიის მონასტრის განძეულობის ქურდობის ამბავი, სადაც გურიელმა დაამატა – ეგ ამბავი თბილისშიც გაიგეს და შერიფ-ბეგის ღირსეული საქციელი გაზეთით საქვეყნოდ ყველას აცნობეს. გიორგის ცნობისმოყვარეობამ – სძლია და ჩაეკითხა ქურდები ვინდა იყვნენო. – სომხური კვალი იყო ჩემო გიორგი, მიუგო შერიფმა. შერიფი თავის თავზე ყურადღების გამახვილებამ უხერხულობაში ჩააყენა და საუბარი კვლავ სხალთის ეკლესიაზე ჩამოაგდო. – ძველად ამ ადგილებში აბუსერიძეთა გვარი აღზევდა, მათ კლარჯეთის ერისთაობა ებოძათ ქართველ მეფეთაგან, ეკლესია კი თამარ მეფის ბრძანებითაა აგებული, ხიხაძირის ციხე სიმაგრეც თამარის აშენებულია. სადაცაა ჩემი ვაჟი მურთაზ-ბეგი შემოგვიერთდება და ხიხაძირისაკენ გავემართებით, ხიხანის

სიმაგრეშიც აგიყვანთ, და ჩემს ცოლ-შვილსაც იქ გაგაცნობთ, მთებში არიან შშის სხივებს მონატრებულნი, ჩვენც არ გვაწყენდა ცოტათი გაფიცხება, ამაზე რას მეტყვი ბიძაჩემო?

საუბრით გართული იყვნენ, როცა მათ იუსუფი მიუახლოვდა – საღამო-ალეიქუმ შერიფ-ბეგ, მისალმა სტუმრებს და თავი მორიდებით დაუკრა. შერიფმაც მისალმებით უპასუხა და შეეკითხა – საქმე ხომ არა გაქვს ჩემთან? ბრძანე, არ მოგერიდოს, მიმსახურე – აბა რას ბრძანებთ შერიფ-ბეგ, თქვენი იმედი ნუ მოგვიშალოს ალაჰმა! უბრალოდ თვალი მოვკარი სტუმარ კაცს, ისმაილთან ერთად ეკლესიას რომ ათვალიერებდა და სოფელელებმა მისი გაცნობა გადავწყვიტეთ. მის საპატივცემულოდ კი ღარიბი სუფრა გავშალეთ, ნებას თუ დაგვრთავთ მათთან ერთად პურს გავტეხოთ, თუ გვიკადრებთ და პატივს დაგვდებთ თქვენც შემოგვიერთდით, ძალზედ გაგვახარებთ და მორიდებულად თავი დახარა.

შერიფი გურიელს მიუბრუნდა, სახეზე კმაყოფილება ემჩნეოდა იუსუფის მიპატიუების გამო, აჭარელი კაცი სტუმარ-მასპინძლობით ქებული აქაც თავის სოფელში თავს არ ირცხვენდა სიღარიბის გამოც კი. – ჩვენი ჭირი და ლხინი ხომ ერთია და მოვალენიც ვართ პური ღვთისაგან ნაბოძი მათთან გავტეხოთ, ღიმილით მიუგო გურიელმა. – შერიფი მიუბრუნდა იუსუფს და ამაყად შესძახა – აბა იუსუფ, გაგვიძეხი! შერიფმა ხელი გადადო გიორგის, ხოლო გურიელს მკლავი გამოსდო და ნანგრევებზე სახელდახელო გაშლილ სუფრასთან მივიდნენ, სადაც მათ გლეხები მემედი და ღურსუნი მოკრძალებით შეეგებნენ. შერიფმა სიხუმე დაარღვია და იკითხა, იუსუფ შენ ღვინოც შემონახული გექნება, – შერიფ-ბეგ, სამწუხაროდ ჩემი შემომეღია, მაგრამ ღურსუნმა ქედის მოყვრების გამოგზავნილი ღვინო მოგვართვა, ქედის ცოლიკაური. – ყოჩაღ, უთხრა შერიფმა და ხელით ანიშნა სტუმრებს სუფრას შემოსხდომოდენ. სტუმრები მასპინძლებთან ერთად სუფრას შემოუსხდნენ. იუსუფმა ჯამები ღვინით შეავსო. ამ დროს მათთან სოფლის

ხოჯაც მივიდა და მოკრძალებით მიესალმა. დამხდურებმა თავი დაუკრეს, პატივისცემის ნიშნად, ალაჰმა დაგლოცოთ თქვენ და თქვენი სტუმრები თქვა ხოჯამ და სუფრას მიუჯდა. შერიფმა შეესებულ იქნა მადლა ასწია, – ჩემო ძვირფასებო, ამ სასმელით ჩვენს სტუმრებს გაუმარჯოს! ამის თქმაზე ხოჯა ადგილიდან წამოიჭრა ელდა ნაცემივით და აღელვებულმა წარმოთქვა: – მომიტევეთ შერიფ-ბეგ, თქვენ რა ღვინოს მიირთმევთ?! ალაჰის რისხვის არ გეშინიათ? შერიფს ღვიძლი სახეზე გაუქრა და მშვიდად მიუგო, – ეფენდი ამ ეკლესიას რომ ხედავ, ჩვენი დალოცვილი წინაპრების ხელითაა აშენებული. მიწის ქვეშა მარანიც მათი ნახელავია. თავის დროზე ისინი ყურძენს წურავდნენ და ღვინოს მიირთმევდნენ, და რათქმა უნდა სტუმრებსაც უმასპინძლებოდნენ. განა მათი სისხლი არ გვიჩქევს ძარღვებში? ჩვენი ქრისტიანი ძმები, მათი ადათ-წესით ერთი ჯამი სასმელით რომ დაგლოცოთ აქ რა არის გასაკვირი? შერიფმა სუფრიდან მჭადი აიღო და დასძინა – ამ დალოცვილ მჭადზე ჯვარი რომ არის გამოსახული განა ნენემ არ შემოგვინახა დღემდის? ყოველდღიურად რომ მივირთმევთ ამ დალოცვილს? ეს იმიტომ, რომ არ დაგვეიწყებოდა ვისი რჯულისანი ვართ! – ლოყა- აწითლებულმა ხოჯამ მიუგო: – რას ბრძანებ შერიფ-ბეგ! ჩვენ ხომ მათი რჯულისა არა ვართ! ქართველები კი ვართ, მაგრამ ჩვენი რჯული სხვაა! ამ აზრს ვერ გავიზიარებ შერიფ-ბეგ, ვერა! შერიფმა ხოჯას სიტყვა გააწვევტინა და გააგრძელა – კარგად მოგესხენება ჩემო ეფენდი, ყურანში რაც წერია: მუჰამედი ქრისტეს უფროს ძმად მოიხსენიებს, ჰოდა ჩვენც პატივი უნდა გვეთ უფროსი ძმის რჯულის მქადაგებლებს და მათ ადათ-წესებს! ხოჯას მოთმინების ფიალა აევსო, მოსმენილით გაბრაზებულმა შერიფს შეეპასუხა – თქვენ რა ქრისტეს ქადაგებთ! ალაჰის რისხვის არ გეშინიათ?! ამას რად სჩადით! წამოდგა და აჩქარებული ნაბიჯით მიატოვა იქაურობა...

შერიფს გაეღიმა და სუფრასთან მჯდომით აუღელვებლად მიმართა: – ხოჯას თავის გზაზე გაუმარჯოს,

ამ ჯამით კი თქვენი სადღეგრძელო იყოს ჩემო ძვირფასო სტუმრებო! თქვენი გამარჯვებისა და სასმისი ბოლომდე დაცალა, ასე მტერი დაგეცალოთ და ჯამი პირქვე გადაატრიალა.

ვიცი

გურიელის სტუმრობიდან სამი დღე გავიდა. გათენდა, მზე საცა იყო მთებს თავს დაადგებოდა, გრიგოლს ფანჯრები გამოედო და მობუტბუტე სხალთის მდინარის ცქერით ტკებოდა. კარზე ფრთხილი მორიდებული კაკუნი გაისმა. კარი გაიღო და ოთახში შერიფი შემოვიდა. – გამარჯობა ბიძაჩემო, ეზოდან დაგინახე ამდგარი რომ იყავი და მეც ამიტომ ამოვედი. გურიელმა ხელებით ფანჯრისკენ მიანიშნა – ბედნიერი კაცი ხარ ჩემო შერიფ ასეთ ლამაზ ადგილას რომ გიდევს ბინა, ენით აუღწერელი სილამაზეა ირგვლივ, რა ლაზათიანად მოედინება ეს დალოცვილი სხალთის წყალი. მართლაც წარმატაცი სანახავია, მისი ბუტბუტით ეტყობა იგი სხალთის ტაძარს ძველ ნაიარევს ახსენებს, გასაკვირი არაა აქ კაცმა ხატვაც რომ დაიწყო, ახლა კი, ვრწმუნდები ხელში ფუნჯი რატომ აიღე, მეც იგივეს გავაკეთებდი შენს ადგილზე, – ღმერთის წყალობით თქვენს კუთხეს არ აკლია სილამაზე, მორიდებით მიუგო შერიფმა. – მიგიხვდი ჩემო შერიფ ამით იმისი თქმა გინდა რომ, მხატვრობა ყველას არ ეხერხება, ჩავეითხა გურიელი ოდნავი ღიმილით. – აბა რას ბრძანებთ ბიძაჩემო, ეგ სულ არ მიფიქრია – გაგესუმრე უპასუხა გრიგოლმა. კარებზე კაკუნის ხმა მოისმა, კარი გაიღო, ისმაილმა ორი ფინჯანი ყავა შემოიტანა და მაგიდაზე დადო. კიდევ-რამეს ხომ არ ინებებთ? – არა გმადლობთ, უპასუხა შერიფმა. მსახური ოთახიდან გავიდა.

შერიფი და გრიგოლი მაგიდას მიუსხდნენ და ყავას შეექცნენ. – ბიძაჩემო, აგერ სამი დღე გავიდა უკვე თქვენი

სტუმრობიდან, ჩემი დაკვირვებით გატყობ რაღაც გნებავთ, მაგრამ თავს იკავებთ. ის თქვენი მსახური – გიორგი სხვებისაგან შეუმჩნეველად რაღაც ჩანაწერებს აკეთებს. სოფლის წარსულით არის დაინტერესებული და კარგია, მეც ვუამბე რაღაცეები, მაგრამ ჩემთვის საინტერესო და თვალში საცემი ის არის, რომ იგი მხედრული შემართების კაცია, ნიჭიერი და მეტად მწიგნობარი ჩანს, დახვეწილი მიხრა-მოხვრა აქვს. ჩემი აზრით არ უნდა იყოს უბრალო ვინმე, ცოტა რამ მეც გამეგება ამ ქვეყნად. გურიელი ფეხზე წამოდგა. ფანჯარასთან მივიდა, ბუნებას გადახედა, შემდეგ შერიფს მიუბრუნდა, თვალეში ჩახედა, სახე დაეძაბა და დინჯად დამაჯერებლად წამოიწყო – რასაც ახლა გეტყვი ჩემო შერიფ, ამის თქმას უსათუოდ ვაპირებდი გამომშვიდობებისას, მაგრამ რაკი საუბარი შენ წამოიწყე, რა გაეწყობა, კეთილი, ახლავე გეტყვი! მართალი ბრძანდები, როგორც სამხედრო პირს ინტუიცია არ გლალატობს. საუკუნეები გავიდა რაც ოსმალომ ცეცხლითა და მახვილით გაგვხლინა! ისარგებლა იმ ქამინდელი საქართველოს უძღურებით, რჯული წაგართვათ! განა ამ ურჩხულს არ ებრძოდნენ შენი წინაპრები, სამკვდრო-სასიცოცხლოდ? მარტო ხიმშიაშვილებმა რამდენი სისხლი დაღვარეს მათთან უთანასწორო ბრძოლაში?! მათ თავებს სულთანი ძღვნად იღებდა. მამაშენსაც ხომ სიკვდილის განაჩენი გამოუტანეს იმ წყეულებმა, მაგრამ ვერაფერს რომ ვერ გახდნენ, მასთან შერიგება ამჯობინეს, მაგრამ მუსხანათებმა მაინც მოწამლეს. მოტყუებით ჩაიყვანეს ოსმალეთში. იმას ვინ მოთვლის საუკუნეების მანძილზე ამ კუთხის რამდენი შვილი ჩახოცეს?! განა შენ თვალწინ არ წოვენ აჭარულ კაცს სისხლს? მისი შემხედვარე როგორ უნდა ვიყოთ უმოქმედოდ განჩრებული?!

საქართველოს იქეთა მხარის დიდი და პატარა თქვენზე ლაპარაკობს: – ჩვენ ძმებს – აჭარლებს როდისღა შემოვიერთებთ რუსთა ჯარის დახმარებითო! შემდეგ

კარადაზე დაწყობილი წიგნებისკენ ხელი გაიშვირა – აგერ რუსული წიგნი გიღვეს „უშინსკის მშობლიური ენა“ რომლითაც ბავშვებს ასწავლი, არ დაგიმაღავ, გეტყვი პირდაპირ, აქაც წინდახედული ბრძანებულხარ ჩემო შერიფ! იცი და ელოდები, რომ დადგება დრო და ეს შექენილი ცოდნა შვილებს უსათუოდ გამოადგებათ. შემდეგ გურიელი თავის მზერას კედლისაკენ გადაიტანს სადაც სელიმის ხმალი ჰკიდია და მიუგებს – განა ბაბუაშენმა – დიდმა სელიმმა ანდერძად რა დაგიბარათ წამების წინ?! ოსმალთ ხომ მან ასეთი სიტყვებით მიმართა: – „თქვენ შეგიძლიათ ჩემი თავი ჩემს სხეულს მოაშოროთ, მაგრამ აჭარა მაინც გურჯისტანს დარჩებაო, ამას მე ჩემს შვილებს ანდერძად დაეუბარებო!“ აი, ის დროც დადგა ჩემო შერიფ! რომ ანდერძი სისრულეში მოვიყვანოთ! თანაც ეს შენი პირადი ვალიცაა!

შერიფი წამოდგა გურიელს მიუახლოვდა და უთხრა — ცხონებულმა მამაჩემმა ანდერძად დამიტოვა, ჩვენი ბედ-იღბალი რუსებზე იქნება დამოკიდებულიო... – მეფის რუსეთი მზად არის დაარღვიოს დადებული ზავი და თავს დაესხას ოსმალოს. ჩვენ კი ერთად, ჩვენი გახლენილი საქართველო უნდა აღვადგინოთ! თავდაჯერებით უპასუხა გურიელმა და დასძინა – შენ გიცნობენ როგორც დიდ სელიმის შვილიშვილს და მებრძოლი გვარის შთამომავალს, როგორც მებრძოლს და სანდო ვაჟკაცს, იმედს შენზე ამყარებენ, შენს დიდ ავტორიტეტზე მოსახლეობაში რომ გაქვს მოხვეჭილი, ამ დიდ საშვილიშვილო საქმეში. ოთახში გიორგი შემოვიდა, – უკაცრავად ბატონებო, ჩემი ოთახისაკენ მივდიოდი და უნებლიეთ თქვენს საუბარს მოვკარი ყური, თავს უფლება მივეცი რომ გსვლებოდით და თქვენი მყუდროება დამერღვია, მიუგო გიორგიმ. გურიელი გიორგის გამოჩენით კმაყოფილი დარჩა – შემოდი გიორგი ბატონო, სწორედ რომ დროულად შემოგვიერთდით დასამალი აბა რა არის, ეს ჩვენი საერთო საქმეა რისთვისაც ჩამოვედით,

შემდეგ კი შერიფს მიუბრუნდა – შერიფ გაიცანი ეს გიორგი ყაზბეგი გახლავთ, რუსეთის არმიის პოლკოვნიკი... შერიფმა მას ხელი ჩამოართვა – მოხარული ვარ თქვენი გაცნობით პოლკოვნიკო, მიუგო შერიფმა, მაგრამ იქვე დასძინა – თავიდანვე გეთქვათ ჩემთვის ეს ამბავი თქვე დალოცვილებო, მიკიბ-მოკიბვის გარეშე, ოდნავ ნაწყენი წარმოთქვა ეს სიტყვები შერიფმა, მითუმეტეს როცა ნათესავებიც ვართ! მან პაუზის შემდეგ ისევ გააგრძელა საუბარი – აქ, სამი წლის წინათ თბილისიდან ივანე კერესელიძე გახლდათ სტუმრად. მასთან პირდაპირი საუბარი მქონდა ამ საკითხზე, თავი მუსიკოსად მოჰქონდა, სოფლებში დადიოდა და უკრავდა, ამით ოსმალოს თვალს უხვევდა. მივინდე ამ უცხო ადამიანს და გამოვთქვი ჩემი მზად ყოფნა, როგორც კი ომი დაიწყოდა ყოველ ღონეს მივმართავდი, რომ აჭარა საქართველოს შეერთებოდა ამ სიტყვების გადაცემა კი რუსეთის სარდლობისთვის ვთხოვე.

აქვე გიორგი ყაზბეგიც ჩაერთო საუბარში – ეს ყოველივე თქვენი შინაგანი განწყობა შეიტყვეს ჩვენთან და მეც მომავლინეს, როგორც სამხედრო პირი. თქვენს მოსაზრებებს კი მოვახსენებ რუსეთის სარდალობას.

შერიფი მიუახლოვდა კედელს, ჩამოხსნა სელიმის ხმალი. ორთავე ხელით ბაგეებთან მიიტანა და ეამბორა – მე მზად ვარ ხმა ავიმადლო დიდი სელიმის სახელით და მამა-პაპათა წამოწეული ბრძოლა ღირსეულად გავაგრძელო ჩემი ხალხის დაღვრილი სისხლი არ შევარჩინო ურჯულოთ! ვფიცავ! წარმოთქვა მან. გურიელი და ყაზბეგი სიხარულისაგან აღტაცებას ვერ ფარავდნენ და შერიფი გულში ჩაიკრეს.

ოსმალის ბანაკში

გურიელი თავისი მხლებლებით განაგრძობდა ზემო აჭარაში სტუმრობას. ამ დროს ბათუმის ოლქის ოსმალეთის წარმომადგენლობაში სულ სხვა ამბავი ვითარდებოდა. ბათუმის ოლქის გამგებელს – დევრიშ-ფაშას სტამბოლიდან სასწრაფო ფირმანი შეუტანეს. მაგიდასთან მჯდომმა ფაშამ ის სასწრაფოდ გახსნა და კითხვას შეუდგა, როცა კითხვა დაასრულა, მის წინ მჯდომ მოადგილეს მიაწოდა და დასძინა, – სტამბოლიდან გვატყობინებენ რომ, რუსთა ჯარი კვლავ აპირებს ჩვენთან ომს, ისინი უსათუოდ ქართველებით იქნებიან გამაგრებულნი... მოადგილემ ჩაიკითხა ფირმანი და შემდეგ ფაშას მიუგო – ჩემო ბრძანებელო, ჩვენ მათთან ომს შეჩვეულნი ვართ, ვიწყებთ ომს და ისევ ვზავდებით, ახლაც ასე იქნება... ფაშამ კი განაწყენებული სახით მიუგო – ისინი გვანცნობენ რომ ამჟამად დიდი ძალებით აპირებენ შემოტევას ბალკანეთიდან დაწყებული ოსმალომდე, მათთან ბრძოლა გაგვიჭირდება... მოულოდნელად კაბინეტის კარი გაიღო და ფაშას ადიუტანტი შემოვიდა. მან მოწიწებით მოახსენა – ჩემო ბრძანებელო, მაცნე გეახლათ, გადაუდებელი ამბავი მაქვს სათქმელიო... – შემოვიდეს, უბრძანა მან. ოფიცერი გავიდა. კაბინეტში შემოვიდა საშუალო ტანის, ორმოც წელს მიახლოვებული მამაკაცი. მან ფაშას თავი დაუკრა მოკრძალებით და მიესალმა. – აბა რა ამბავი ჩამომიტანე, მიაბზე ეფენდი – ჩემო ბრძანებელო! ზემო აჭარაში გურჯი სტუმრები გამოჩნდნენ, გურიის ყოფილი მთავრის ნათესავი გრიგოლ გურიელის თავკაცობით, ხიმშიაშვილებთან სტუმრობდა. მათი ნათესავები ყოფილან. ისინი 22 მაისს აბასთუმნის მხრიდან შემოსულან შეიდი ცხენოსნით, ღორჯომში ორი დღე დაყვეს ოსმალ-აღა მიქელაძესთან, შემდეგ დიდაჭარის გავლით ხულოში გაჩერდნენ მურთაზ-ბეგ ხიმშიაშვილთან, შემდეგ კი სოფელ ჩაოს გავლით სხალთას ეწვივნენ შერიფ-ბეგს. იქ ერთი კვირა დაჰყვეს, კარგად შეხვედრია ხიმშიაშვილი, იქედან

გურიელს გეზი შავშეთის მმართველთან, ნური-ბეგ ხიმშიაშვილისაკენ აუღია. – სტუმრობის თაობაზე სტამბოლიდან მაცნობეს, ჩაილაპარაკა ფაშამ. – მკვიდრი ნათესავი ყოფილა ეს გურიელი ხიმშიაშვილების ბოლო გურიის მთავრის – მამია მეხუთე გურიელის ცოლის – სოფო წულუკიძის ქმრის სიკვდილის შემდეგ მას რუსეთის ქვეშევდგომობა არ მიუღია, ოსმალეთს გამოქცეულა და სულთანისთვის უთხოვია მფარველობა... კიდევ მეტყვი რაიმეს? ბრძანებლური კილოთი მიმართა ფაშამ მაცნეს, – დიახ ბრძანებლო, გურჯებმა დიდი ყურადღება გამოიჩინეს სხალთის ეკლესიისადმი – გასაკვირი ამაში რა არის? ისინი ხომ ქრისტიანები არიან? ჩაეკითხა დევრიშ-ფაშა, მაცნემ თხრობა გააგრძელა – საქმე იმაში გახლავთ, რომ იქაურ გლეხებს ეკლესიის ნანგრევებზე სუფრა გაუშლიათ გურჯების საპატივცემულოდ და ღვინით გამასპინძლებიათ, სუფრის თამაღობა კი შერიფ-ბეგს გაუწევია, ამის შემსწრე სოფლის ხოჯა სუფრიდან გაქცეულა...

ხიმშიაშვილის ამპარტავნობას არა აქვს საზღვარი, ალაჰი შეაჩვენებს მათ მოდგმას, მიახალა მაცნეს განრისხებულმა. კიდევ რას მეტყვი... – ჩემო ბრძანებლო გლეხებს სუფრასთან მოუყოლიათ: – თითქოს ერთ ხოჯას განუზრახავს ეკლესიის მეჩეთად გადაკეთება, მაგრამ მალე გაგიჟებულა და ტყეში გაჭრილა გარეული მხეცივით, ისიც მოუყოლიათ, რომ ერთ მწყემს ზამთარში ცხვარი ეკლესიაში შეუყრია, მაგრამ ყველა გაწყვეტილა და თვითონაც კისერი მოუტეხია, გლეხებს აუხსნიათ, ეს ქრისტე ღმერთის შურისძიება იყო წმიდა ადგილის წაბიდწისთვისო, ყოველივე ამას შერი-ბეგის თანდასწრებით ყვებოდნენ? მრისხანეთ ამოხეთქა დევრიშ-ფაშამ და სიბრაზისაგან სახე წამოუწითლდა, – დიახ ბრძანებლო! – ო, ეს მოჩვენებითი მუსლიმანობა! ქრისტიანები ესტუმრენ და სულ დაავიწყდა ვისი რჯულისაა! ღვინოსაც მიირთმევს თავხედი გლეხების თანდასწრებით და არც ერიდება არაფერს ეს ამპარტავანი! არ მომწონს ეს სტუმრიანობა, მითუმეტეს ამ რთულ ვითარებაში!... წადი

და თვალ-ყური ადევნე ამ გურჯებს, ხოლო შერიფ ბეგის თვალ-თვალი გააძლიერე! თუ მეტი სათქმელი არა გაქვს წადი, დროს ნუ კარგავ! მაცნემ თავი დაუკრა და კაბინეტიდან გავიდა.

დევრიშ-ფაშა მიუტრიალდა ფეხზე წამომდგარ თანაშემწეს და მრისხანე ტონით გააგრძელა – ჯერ იყო და შერიფ-ბეგის ბაბუამ, ურჩმა სელიმმა ახალციხის ფაშობა ძალით დაიმკვიდრა ხალხის თანადგომით, სულთანიც იძულებული გამხდარა მის ნებას დაჰყოლოდა, წინააღმდეგ შემთხვევაში კონტროლს დაეკარგავდით ახალციხეზე, იმ ურჩს კი რუსეთისკენ ეჭირა თვალი, შემდეგ კი მან ომი გამოუცხადა სულთანს, თავის ამალით ხიხაძირის ციხეში გამაგრდა და რომ არა მეციხოვნეთა დალატი, ვერ დავიმორჩილებდით. იმ ურჩს თავი მოჰკვეთეს და სულთანს ძღვნად მიართვეს. იგი თურმე მეფე ერეკლესთან ახლობლობდა. შერიფ-ბეგის მამა – ახმედ-ბეგი, მართალია კარგახანს გვეურჩებოდა, მაგრამ შორსმჭვრეტელი გამოდგა, ბოლოს თითქოს ჩვენი მხარე დაიჭირა რუსებთან მიმართებაში, მაგრამ მაინც სანდო არ იყო, მისი სიკვდილის შემდეგ მისი ძმა – ქორ-ხუსეინ-ბეგი აგვიჯანყდა, რომელიც დიდი ურჩი ვინმე იყო, ხელს უშლიდა აჭარლების გამუსლიმანებას, მართალია შევიპყართ მაგრამ დაგვისხლტა ყარსის ციხიდან ძაღლიშვილი და მახვილი აღმართა სულთნის წინააღმდეგ, მაგრამ ალაჰს დიდება, ქედის მახლობლად ისევ დალატით შევიპყართ და სიკვდილით დავსაჯეთ! შემდეგ შერიფ-ბეგის ბიძაშვილმა, აბდი-ბეგის შვილმა თხუთმეტი წელის სელიმმა, სრულიად ახალგაზრდამ, რუსებზე თავდასხმის ნაცვლად, ახალციხეში ათიათასი მეომრით ჩვენს წინააღმდეგ გაილაშქრა, შავშეთიდან კი ფოცხოვში და იქაური ფაშა დააპატიმრა, ტრაპზონს უნდა დასხმოდა, მაგრამ ალაჰს დიდება ჩაეშალა ეს მზაკერული გეგმა... ისიც დალატით შევიპყართ ქედასთან! შემდეგ მაგიდასთან მივიდა საქაღალდე გადადო და ისევ მრისხანებით განაგრძო – ალაჰი შეაჩვენებს მაგათ მოდგმას!...

არ მომწონს ამ გურჯების სტუმრობა ხიმშიაშვილებთან, – ქართველთა ხშირი სტუმრობა მამა-შვილის კარზე და მათი დაუმაღლავი ქართული ორიენტაცია. მათი მუსლიმანობა საეჭვოდ მიმაჩნია, თუ რამე არ ვიდონეთ ცუდად წაგვივა საქმე! საიმედონი არ არიან... ხომ გამიგე მუსტაფ ეფენდი! მიუგო თავის მოადგილეს, უკანასკნელმაც თანხმობა თავის დაკვრით დაუდასტურა დევრიშ-ფაშას.

გურიელის სტუმრობიდან ორი წლის თავზე აჭარა და მთელი სამუსლიმანო საქართველო შეძრა სხალთაში მომხდარმა ამბავმა. შერიფ-ბეგმა თავისი შვილი მურთაზ-ბეგი მოკლაო. ამ მკვლევლობასთან დაკავშირებით დღემდე უამრავი ჭორია...

მეფის რუსეთის საკონსულოში

1876 წელი. ერზრუმი. რუსეთის საკონსულო. კონსულის თანაშემწე შედის კონსულთან. მიუახლოვდება რა მაგიდასთან მჯდომ ხანში შესულ კონსულს მოკრძალებით მიმართავს, – თქვენო ბრწყინვალებაე, შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილის საქმე ისევ გაასაჩივრეს. – როგორ თუ გაასაჩივრეს, კითხა კონსულმა. ერთი კვირის წინ ერზრუმის სასამართლომ მართალია გაამართლა. – მაგრამ, სელიმ-ხანუმმა კვლავ უჩივლა, დინჯად მიუგო თანაშემწემ. – ამჯერად რა მოიმიზეზეს ოსმალეთის ვექილებმა? იკითხა კონსულმა. – თქვენო ბრწყინვალებაე, განაგრძო თანაშემწემ მისთვის ჩვეული დამაჯერებელი ტონით, აჭარა ტრაპიზონის მეჯლისს ეკუთვნის და არა ერზრუმისასო, ამ ამბავთან არაფერი ესაქმებო და მართმსაჯულებმაც დააკმაყოფილეს სარჩელი, მოკლე ხანში ტრაპიზონის სასამართლო გაარჩევს ამ საქმეს. კონსული ფეხზე წამოდგა, ფანჯარას მიუახლოვდა, შემდეგ მოტრიალდა და თანაშემწეს მიმართა, – ღმერთმა დასწყევლოს ესენი თავიანთი სასამართლოთი, რას ერჩიან ამ კაცს, ის ცამდე მართალია, არ მოუკლავს შვილი! მაგრამ

ეტყობა მისი ეშინიათ და მის მოშორებას ცდილობენ! – ბატონო კონსულო შერიფ-ბეგის საქმესთან დაკავშირებით კაცი გეახლათ აჭარიდან. – რას ითხოვს? იკითხა კონსულმა. – აჭარაში ფული შეუგროვებიათ შერიფ-ბეგის დასახსნელად და თქვენ მოგმართეს, ეგების რამეთი მოგვეხმაროსო თქვენმა ბრწყინვალებამ... ამ ამბის მოსმენამ გაახარა კონსული. აჩქარებული ნაბიჯით დაუბრუნდა მაგიდას და სავარძელში მოკალათდა. შემდეგ თანაშემწეს მიმართა – ეს კარგი ნიშანია, ხალხს ჩვენი იმედი გაუჩნდა, შერიფ-ბეგის გამოსხსნა კი ჩვენი სტრატეგიული ვალიცაა, რათა დავძლიოთ საბოლოოდ ოსმალთ! აი კიდევ ერთი მაგალითი იმისა რომ, ხიმშიაშვილს შვილის მკვლელობაში ბრალი არ მიუძღვის, თორემ მტყუან ადამიანს ვინ შეუგროვებდა უკანასკნელ კაპიკს გამოსახსნელად! ნიკოლაი ივანოვიჩ, სასწრაფოდ გაამზადეთ დეპეშა საიდუმლო გრიფით ტრაპიზონის კონსულთან გასაგზავნად! კონსულის თანაშემწემ აიღო საწერკალამი, საქაღალდედან ამოიღო თაბახის ფურცელი და გაემზადა დეპეშის შესადგენად. – გისმენთ თქვენო ბრწყინვალებაჲ, კონსული ადგა, სავარძელი ოდნავ უკან გადაწია, წინ გამოვიდა და დაიწყო: – ტრაპიზონის კონსულს ბატონ ალექსანდრ პეტროვიჩს! თქვენთვის ცნობილია ის უდიდესი და უსაზღვრო გავლენა, რომლითაც შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილი სარგებლობს აჭარასა და ჭანეთში, მის წინააღმდეგ ამხედრდა ოსმალეთის ადმინისტრაცია, ვერ მოუნელებიათ ამ პიროვნებასთან ქართველთა ხშირი ვიზიტები და დაუფარავი ქართული ორიენტაცია, რის უკანაც რუსეთი მოიაზრება, იმ უბრალო მიზეზით რომ საქართველო ჩვენი ქვეშევდომია. ხედავენ რა შერიფ-ბეგში არა დასაყრდენ ძალას, მომავალი ომის დაწყების შიშით შეპყრობილებმა გადაწყვიტეს მისი გზიდან ჩამოშორება და მოაწყვეს ამაზრზენი რამ, მისი შვილის – მურთაზ-ბეგის მკვლელობა. მტერმა გათვალა მურთაზ-ბეგის თვისება, მისი პატივისცემა მშობლებისადმი, რაც გამოყენებული იქნა საბაბად მათ მზაკვრულ

ჩანაფიქრში. – კერძოდ, თითქოსდა მამა იბარებდა შვილს ავადმყოფი დედის მოსანახულებლად და ამ მოტივით იგი მიიტყუა სხალთაში. შერიფ-ბეგის წინააღმდეგ აამხედრეს რძალი და მისი მეშვეობით შეიტანეს საჩივარი სასამართლოში. გავრცელდა მრავალი ჭორი მამა-შვილის ურთიერთობის შესახებ, რაც სინამდვილეს არ შეეფერება...

ხიმშიაშვილი ერზრუმის სასამართლომ გაამართლა, მაგრამ იმის გამო რომ აჭარა ერზრუმის ოლქს არ ეკუთვნის, ხელახალი, მოსმენა დაინიშნა ტრაპიზონში. ყოველივე ზემოთ თქმულს გწერთ ცნობისათვის, რათა წარმოგდენა გქონდეთ საქმის ირგვლივ და იზრუნოთ მისი განთავისუფლებისთვის.

აუცილებლობა მოითხოვს, შერიფ-ბეგი მხოლოდ ჩვენში ხელავდეს ერთ-ერთ ძლიერ თავის ღირსეულ დასაყრდენს. მისი რთული ვითარებით უნდა ვისარგებლოთ და ამ გავლენიანი აჭარლის ჩვენდამი ერთგულება კიდევ მეტად გავაძლიეროთ. მან შეიძლება თავის დროზე ფასდაუდებელი სამსახური გაგვიწიოს უახლოეს მომავალში...

სახელმწიფო ინტერესებიდან გამომდინარე მოგმართავთ თხოვნით, იმოქმედოთ საიდუმლოდ და ყოველგვარი საშუალებებით, რათა შეუწყოთ ხელი საქმის უახლეს დროში დამთავრებას შერიფ-ბეგის სასარგებლოდ. იმ შემთხვევაში, თუ საქმე ჩვენს სასარგებლოდ არ დამთავრდება, ხელი უნდა შეუწყოთ მის გაქცევას. ყოველივე ზემონათქვამი მოხსენებული იქნება ჩვენს საელჩოში. – ღმერთი გფარავდეთ!

დევრიშ-ფაშას კაბინეტი

1878 წელი. ბათუმი. დევრიშ-ფაშა თავის კაბინეტში მაგიდაზე სახეღდახელოდ გაშლილ რუკას ყურადღებით დასცქეროდა. ამ დროს კაბინეტში ოფიცერი შემოვიდა. ფაშამ თავი ასწია და მზერა მასზე გადაიტანა. – მბრძანებელო ციხისძირის მისადგომებთან ხელჩართული ბრძოლები განახლდა. რუსებს ზღვიდან ფლოტი ეხმარება ადმირალ მაკაროვის მეთაურობით! აჭარლები მასიურად გადადიან რუსთა მხარეს, ყურშუშმა-აღა ჭყონია თავისი 150 კაციანი რაზმით რუსთა ჯარს შეუერთდა, მსხვერპლიც ბევრია ორივე მხარეს. მოწინააღმდეგემ ათასზე მეტი მეომარი დაკარგა. გენერალი შერემეტევი მოკლეს. ჩვენი ჯარი მედგარ წინააღმდეგობას უწევს მათ. მოწინააღმდეგემ უკან დაიხია.

დევრიშ-ფაშა კმაყოფილებისაგან წელში გაიმართა და შემდეგ ოფიცერს უბრძანა – რუსებს ამცნეთ როდესაც ბრძოლა დასრულდება თავიანთი დახოცილები გაიყვანონ ბრძოლის ველიდან. დაითვალონ რამდენი კაცი ჩაუძაღლეთ! გასული ზაფხულის შეტაკებებთან შედარებით, თუ მესხიერება არ მღალატობს ცხრაასამდე იყო მათი გვამი. მკვდრები არ გაძარცვონ და დაჭრილებიც არ დახოცონ, ალაჰი შეგვანჯვენებს. ოფიცერმა ფაშას თავი დაუკრა და მყისვე გაუჩინარდა. შემოვიდა მეორე ოფიცერი. – ალაჰს დიდება! გაუძეკლავდით ვერაგ გიაურებს? ახალციხიდან ცხვირსაც კი ვერ შემოჰყოფენ იქ საზღვარი საიმედოდაა გამაგრებული! შესძახა მან და მზერა შემოსულ ოფიცერს მიაპყრო, რატომღაც მისი სახის გამომეტყველება არ მოეწონა და ჰკითხა – რა ხდება! ხომ მშვიდობაა! – ცუდი ამბებია ჩემო მბრძანებელო, ყარს-არზრუმის მისადგომებთან რუსთა ლაშქარმა, მეგრელთა რაზმებთან ერთად ვინმე ჭავჭავაძის მეთაურობით შემოგვიტია, მათ გურულ-იმერთა და აფხაზთა რაზმებიც უმაგრებდა მხარს. ამილახურის ცხენოსანთა და თავად ამირეჯიბის ფეხოსანთა ლაშქარმა კი დიდი ძალა გაგვინადგურა. ერზრუმის ციხე-ქალაქი დაეცა. –

დასწყევლოს ალაჰმა! კიდევ რისი თქმას აპირებ! ბოღმა მორეულმა ფაშამ შეუტია ოფიცერს. — მბრძანებელო, თქვენთან დაბარებულ შერიფ-ბეგს ეჭვი აულია და ბათუმის ნაცვლად, რუსთა მხარეს გადასულა ახალციხეში... გაცოფებული და წონასწორობიდან გამოსული ფაშა მაგიდას მოშორდა, ხელები ზემოთ აღმართა და შეჰყვირა — ალაჰმა დაგწყევლოს ძაღლიშვილო ხიმშიაშვილო! კიდევ დამისხლტი! ციხეში ჩავსვით მკვლელობის ეჭვით, მაგრამ ტრაპიზონში სასამართლომ გაამართლა, უვნებელი გამოვიდა იქედან. ვეჭვობდი და ამიხდა კიდევ!

როდის იყო ძაღლი, ძაღლის ტყავს დახევდა! რამდენჯერ ვაფრინე შეტყობინება სტამბოლს, საიმედო არ არის ხიმშიაშვილი მეთქი! თურმე რისთვის აკეთებდა გზებს, მტერი რომ შემოეშვა დაუბრკოლებლად. ვუბრძანე გიაურს ახალციხისაკენ გაწეულიყო თავისი ცხრა ბატალიონით, მაგრამ ფეხს ითრევდა, ჯერ ავადმყოფობა მოიმიზეხა, შემდეგ ქვემო და ზემო აჭარას შორის ატეხილი არეულობის დასამშვიდებლად ოთხი ბატალიონი გაგზავნა, ორიც კიდევ სად გაიფანტა ალაჰმა უწყის! სამი დარჩენილი ბატალიონით წინ ვერ გავიწევი და ადგილზე გავემაგრდებო მწერდა. ძაღლიშვილო! როგორ გამაცურე, ეს არეულობა მისი მოწყობილი ყოფილა, მაგრამ გვიან გავიგე, ახლა კი მივხვდი მის მზაკვრულ ჩანაფიქრს, აკი ცოლ-შვილიც წინასწარ იმიტომ გაგზავნა თურმე არტაანში, რადგან მუხანათობა ედო გულში, მაგ ძაღლიშვილს! სულ ვეუბნებოდი სულთანს, რომ მაჰმადიანი ქართველები და გურჯისტანის ქრისტიანები ერთი ქვეყნის შვილები არიან, ერთი ენის, ერთი ისტორიის და მათში ერთი სიყვარული არსებობს მეთქი... მაგრამ ამაოდ არავინ მომისმინა! და აი სავაღალო შედეგიც! იგი გაცოფებული მიუბრუნდა ოფიცერს — წადი სადაც ხიმშიაშვილთა მოდგმის ნასახლარია სულმთლად გადაწვი! ფერფლად აქციე და მიწასთან გაასწორე ყოველივე! — უბრძანა დევრიშ-ფაშამ. — დაგრჩა კიდევ სათქმელი! ჰკითხა ოფიცერს — დიახ მბრძანებელო, რუსები არტანუჯში

შევიდნენ. შავშეთში ნური-ბეგ ხიმშიაშვილმა რუსთა ლაშქარს გზა გაუხსნა და თავისი რაზმით მათ მხარეს გადავიდა. აჭარლები პურ-მარილით ხედებიან რუსებს და სურსათ-სანოვავით ამარაგებენ... ფაშამ გაყინული ხმით შეჰყვირა და ხელები ზემოთ აღმართა – ოო... ალაპ! ისევ დალაპტი და ისევ ხიმშიაშვილთა მოდგმა. ალყაში გვაქცევენ ვიაურები!

ამ დროისთვის კი ახალციხეში გახიზნული შერიფ-ბეგი ხიმშიაშვილი იქ მყოფ ქართველ საზოგადოებას გაეცნო: მიხეილ მეფისოვს, სერგეი მესხს და სხვებს. ის ამ დროისთვის ორმოცდახუთი წლის გახლდათ. ისინი განცვიფრებული დარჩნენ შერიფის გაცნობით, მოიხიბლნენ მისი დარბაისლური მიხვრა-მოხვრით, წყნარი და მშვიდობიანი საუბრით. შერიფმა მათ აჭარისა და აჭარლების სვე-ბედზე დიდხანს ესაუბრა და აუწყა რომ ისინი დიდხანია ნატრობდნენ საქართველოსთან შეერთებას.

კავკასიის მეფის ნაცვალის კაბინეტი

1878 წელი. თბილისი. კავკასიის მეფის ნაცვლის, დიდი მთავრის მიხეილ რომანოვის კაბინეტის სიმყუდროვე მისმა ადიუტანტმა კარზე კაკუნით დაარღვია. კარი გააღო და იგი ნელი ნაბიჯით მიუახლოვდა მეფის ნაცვალს, რომელიც მოკალათებულიყო რბილ სავარძელში და საქაღალდეს დასცქეროდა... ადიუტანტის შესვლისთანავე მან თავი ასწია, საქაღალდე გვერდზე გადადო და მზერა ადიუტანტს მიაპყრო – გისმენ სერგეი პავლოვიჩ, უთხრა მან და ადიუტანტს სავარძელზე მიუთითა. ადიუტანტმა თავი დაუკრა და დაჯდა... – თქვენო ბრწყინვალეებავ, მიუგო მან, აჭარიდან, გენერალ-მაიორ, სვიატოპოლსკ-მირსკის დეკემბა... – წამიკითხეთ გეთაყვა, მიუგო წყნარად მიხეილ რომანოვმა. ადიუტანტმა საქაღალდედან თაბახის ფურცელი ამოიღო. მის წინ მაგიდაზე დადო და კითხვას შეუდგა – კავკასიის

მეფის ნაცვალს, მის უმაღლესობას, დიდ მთავარს ბატონ მიხეილ რომანოვს. – თქვენო ბრწყინვალეებავ, მაქვს პატივი მოგახსენოთ, მიუხედავად დადებული საზავო შეთანხმებისა, ოსმალეთი არ ჩქარობს აჭარის დატოვებას. ოსმალეთმა და ინგლისის მმართველმა წრეებმა დაიწყეს ადგილობრივი მოსახლეობის ამხედრება რუსეთის წინააღმდეგ. ამ მიზნით ბათუმში ინგლისელებმა სამი ხომალდი იარაღი ჩამოიტანეს. მოსახლეობაში დარიგდა შვიდიათასამდე შაშხანა. ეწვეიან მოურიდებელ პროპაგანდას, სარგებლობენ რა საზღვრების დაუდგენლობით, შეტაკებებს აწყობენ ჩვენ ნაწილებზე. ძირითადად ჰყავთ ოსმალეთიდან ჩამოყვანილი სამასი სასულიერო სკოლის მოსწავლე, სოფისტები, რომლებიც აჭარის მოსახლეობაში ქადაგებენ ომს “ურწმუნოების წინააღმდეგ ისლამის დასაცავად.” ამას ყოველივეს ხელმძღვანელობს ბათუმის ოლქის გამგებელი – დევრიშ-ფაშა. ვინც კი მათ არ დაემორჩილებათ, სიკვდილით დასჯით და ოსმალეთში გადასახლებით ემუქრებიან. ნაწილი მოსახლეობისა მხოლოდ შიშით ემორჩილება.

აქედან გამომდინარე მოგახსენებთ, რომ სანამ ბათუმში დევრიშ-ფაშა გუბერნატორია, წესრიგის დაცვა შეუძლებელია. ძირითადი მასა მოსახლეობისა სრულ მზადყოფნას აცხადებს, ემსახუროს რუსეთს. თქვენო ბრწყინვალეებავ, განაგრძო აღიუტანტმა, თქვენი მითითების თანახმად, გენერალმა კომაროვმა გამოაქვეყნა სპეციალური მიმართვა, სადაც საუბარია რომ, „მთელი ის მიდამოები, რომელიც წინათ საქართველოს ეკუთვნოდა, უერთდება რუსეთს და ოსმალთსა და ინგლისელების აგიტაციის გავლენის ქვეშ არ მოექცნენ“. ასეთი ღონისძიების გატარების შემდეგ ოსმალებსა და ინგლისელებს გეგმები ჩაეშალათ.

რუსეთის სარდლობას ამ საქმის განხორციელებაში ფლაგმანად უდგას თქვენთვის ცნობილი აჭარელი ბეგი – შერიფ ხიმშიაშვილი, რომელსაც დევრიშ-ფაშამ სახლ-კარი გადაუწვა. ამასთანავე არსებობს მოსახლეობის წერილობითი დასტური, სადაც მოითხოვენ მიიღონ ჩვენი

ქვეშემდგომობა. ყოველივე ზემოთ ხსენებული მიმართა დააჩქარებს დადებული ზავის პირობების შესრულებას.

– გმადლობთ კარგი ამბის შეტყობინებისთვის, მიუგო მეფისნაცვალმა – საჩქაროდ ზომებია მისადები, თორემ შეიძლება გვიანი დარჩეს. შექმნილი ვითარების შესახებ დაუყონებლივ უნდა ვამცნოთ იმპერატორს... შემდეგ კი დასძინა, – სერგეი პავლოვიჩი, გსმენიათ რაიმე საქართველოს ისტორიის შესახებ? – ცოტა რამ გამიგია თქვენო ბრწყინვალეზავ, თავის დროზე წარსულში ძლიერი მეფეები ჰყოლიათ, დავით აღმაშენებელი და თამარ მეფე, მეფე ერეკლეს კი ჩვენთან დადებული ტრაქტატის შემდეგ ვიცნობ... – სწორი ბრძანდებით, ისინი ძლიერი და ცნობილი იყვნენ. – მაშ, ქვეყნის ასეთი დაშლა რამ გამოიწვია? ჩაეკითხა უცებ ადიუტანტი მეფის ნაცვალს, – ხომ გაგიგონიათ გამონათქვამი, „დრონი მეფობენ და არა მეფენიო“ მათაც ასე დაემართა, საქართველო ყოველთვის მიმზიდველი ქვეყანა იყო ყველასათვის, როგორც პოლიტიკურად ისე სტრატეგიულად, ის აზიისა და ევროპის შემაერთებელი კვანძია და დღესაც ინტერესს იპყრობს, ხომ ხედავთ ერთი ნაწილი საქართველოსი სამასი წელი იყო თითქმის ოსმალის მიერ დაპყრობილი, მაგრამ ვერაფერი ვერ მოუხერხა, რჯულიც გამოაცვლევინა მათ, მაგრამ სულის სიმტკიცე და ლტოლვა ქრისტიან ძმების მიმართ არასოდეს არ განელებიათ, ხომ დაინახე დეპეშიდან, კვლავ მზად არიან და თავს არ ზოგავენ მასთან შესაერთებლად, ეს ხალხი პატივისცემას იმსახურებს... სერგეი პავლოვიჩი, მოიმარჯვეთ საწერკალამი, მოხსენებითი პატაკია სასწრაფოდ გასაგზავნი იმპერატორის სახელზე – მესმის თქვენო ბრწყინვალეზავ, უპასუხა მან და საქადალდედან სუფთა თაბახის ფურცელი გადმოიღო და სმენად გადაიქცა. რომანოვმა ზემოთ ჭადსახედა, შემდეგ მზერა იმპერატორის სურათზე გადაიტანა და სასაუბროდ მოემზადა...

თქვენო უდიდებულესობავ იმპერატორო აღექსანდრე;
– დაიწყო მან. მაქვს დიდი პატივი მოგახსენოთ ვარაუდი,

რომ თითქოს აჭარა და მისი მოსახლეობა მტრულად დახედებოდა რუსეთს არ გამართლდა. აჭარის მოსახლეობა მეგობრულად არის განწყობილი ჩვენს მიმართ. ჩვენში ისინი ხედავენ საქართველოს გამაერთიანებელ ძალას. ამ სიტყვების უტყუარობაში გიგზავნი ჩვენი სარდლების პატაკებს. ყოველივე ზემოთ თქმულის გარდა იმასაც თუ გავითვალისწინებთ, რომ რუსეთ–ოსმალეთის 1877-78 წლების ომის მონაწილეთგან ბევრი ქართველი პატრიოტი იქნა დაჯილდოვებული თქვენი იმპერატორობითი უმაღლესობის მიერ, გამოჩენილი გმირობისა და მამაცობისთვის, რომელთა რიგებში მრავლად იყვნენ აჭარის მოსახლეობის წარმოადგენლებიც. გიგზავნი აჭარის ბეგების წერილობით დასტურს ჩვენი ქვეშემდგომლობაში გადმოსვლის შესახებ.

ყოველივე ეს ზემოთ ჩამოთვლილი არგუმენტები და ფაქტები გვაძლევს მყარ საფუძველს, რათა დაჩქარდეს ზავის პირობების შესრულება ოსმალის მხრიდან სამხრეთ-საქართველოს დატოვების თაობაზე. რის შემდგომ უნდა შევიდეთ ყველა მიმართულებით და სამუდამოდ ჩამოვაშოროთ ოსმალეთი საქართველოს.

ამ ფრაზების დამთავრების შემდეგ რომანოვმა მზერა ადიუტანტზე გადაიტანა – სერგეი პავლოვიჩ! რა აზრისა ხარო აჭარელ შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილზე? შეეკითხა მან. ადიუტანტმა თავი ასწია და მოკრძალებით მიუგო – ჩვენი სარდლების პატაკებიდან თუ ვიმსჯელებთ მეტად გამჭრიახი, შორსმჭვრეტელი და მამაცი პიროვნებაა. რომანოვმა თავი დაუკრა თანხმობის ნიშნად. – მეც მაგ აზრისა ვარ სერგეი პავლოვიჩ ამიტომაც ამ პატაკს მის შესახებ ცალკე წერილი დავურთოთ! – თქვენო უდიდებულესობავ, განაგრძო მან, როგორც მოგეხსენებათ რუსეთის იმპერიის მთავარ ამოცანას წარმოადგენდა კავკასიაში ბათუმის საპორტო ქალაქის დაუფლება, მაგრამ ამ მიმართებით ჩვენმა სარდლობამ ომის დასაწყისშივე შეცდომა დაუშვა. შეტევები ბათუმისკენ განხორციელდა მხოლოდ გურიის მხრიდან, თუმცა ჩვენი ჯარი სოფელ ციხისძირს ვერ გასცდა. ორი

განხორციელებული შეტყვიდან, ორჯერვე უკან დავიხიეთ, როგორც მოგეხსენებათ, ამ ბრძოლების შედეგად დაგვარგეთ ერთი გენერალი, 73 ოფიცერი და 2145 ჯარისკაცი. ამ ბრძოლების წინ შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილმა რუსეთის სარდლობას შესთავაზა საკუთარი გეგმა. ის ბათუმის აღებას ციხისძირის მხრიდან შეუძლებლად თვლიდა, რადგანაც კარგად იცოდა ამ სიმაგრის ბუნებრივი მიუვალობა, ამიტომ რჩევას იძლეოდა აეღოთ ჯერ ზემო აჭარა, იქიდან კი ბათუმში შესულიყვნენ, რის შედეგადაც ციხისძირის ციხესიმაგრე ალყაში მოექცეოდა და თავისთავად დაეცემოდა. ხიმშიაშვილის ეს გეგმა რუსეთის სარდლობამ არ მიიღო, რის გამოც მალე ვითარება ამ მიმართულებით რუსეთის საზიანოდ შეიცვალა. ოსმალეთის ჯარი კონტრშეტევაზე გადმოვიდა და ფრონტის ყველა უბანზე დავიხიეთ. შერიფ-ბეგის ჩართვა რუსეთის წინააღმდეგ ბრძოლაში არ განხორციელდა, ამით დაეჭვებულმა ბათუმის კორპუსის მეთაურმა, დვერიშ-ფაშამ შერიფის ორი ვაჟი ჯარში გაიწვია, ფაქტიურად ისინი მძევლებად აიყვანა. რის გამოც რთულ ვითარებაში ჩავარდა ხიმშიაშვილი.

შექმნილი მდგომარეობის მიუხედავად, როგორც პატაკებიდან ჩანს, შერიფ-ბეგს გენერალ კომაროვთან კავშირი არ შეუწყვეტია და ის ყოველთვის საქმის კურსში ჰყავდა, მეტიც, შერიფ-ბეგმა კომაროვი დააკავშირა თავის ბიძაშვილთან – შავშეთის მართველ ნური-ბეგ ხიმშიაშვილთან. გაითვალისწინა რა რუსეთის სარდლობამ ხიმშიაშვილის ზემო ნახსენები გეგმა, გადაწყვიტა ერთდროულად შეეცია ბათუმის, არტაანის, ახალციხისა და ქობულეთის მიმართულებით, რის შედეგად ჩვენი ჯარი ქართველთა რაზმებთან ერთად დაეუფლა შავშეთს – ნური-ბეგ ხიმშიაშვილისა და ადგილობრივი მოსახლეობის თანადგომით. ხოლო ახალციხიდან დაიძრა ცალკე რაზმი პოლკოვნიკ ტრეიტერის მეთაურობით, სადაც ის შეუერთდა შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილის რაზმს და ისინი მზადყოფნაში არიან ბათუმის ალყაში მოსაქცევად.

ყოველივე ზემოთ თქმულისა მინდა თქვენი ყურადღება მივაპყრო შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილის პიროვნებას. რუსეთ-ოსმალეთის ომში გამოჩენილი მამაცური შემართებისა და ომში გამარჯვების წვლილის შეტანისათვის და ვუწევ შუამდგომლობას! – გთხოვთ შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილს მიანიჭოთ რუსეთის არმიის სამხედრო წოდება – გენერალ მაიორის ჩინი – ღრმად პატივისცემით კავკასიის მეფის ნაცვალის მიხეილ რომანოვი.

რომანოვმა თავი აწია და ადიუტანტს ჰკითხა – ამაზე რას იტყვით სერგეი პავლოვიჩ, ჩინებულია, დაუდასტურა მან და იქვე დააყოლა, მან ეს დაიმსახურა თქვენო ბრწყინვალეობაზე.

– აი ეს არის ჩინებული მაგალითი სამშობლოს სიყვარიულით შეპყრობილი რაინდისა, შვილების სიცოცხლევ სასწორზე რომ შეაგდო თავისი ქვეყნისთვის! აი ასეთი ქვეყნის რაინდ შვილებთან გვაქვს საქმე...

ბათუმში შესვლა

1878 წლის აგვისტოში შერიფ-ბეგის რაზმი და რუსეთის ჯარის ნაწილები ზემო აჭარიდან ბათუმში ჩავიდა. შერიფ-ბეგთან ერთად ჩასულ ჯარს ქალაქის მოსახლეობა ზემით დახვდა. ოსმალთა გასვლა ბათუმიდან ექვსი დღით შეფერხდა.

შერიფ ხიმშიაშვილს გენერლის სამოსი ძალზედ უხდებოდა, ის თავის თანამებრძოლებთან ერთად იდგა ბათუმის პორტის მისაღვომებთან, აქვე იყვნენ რუსთა არმიის ოფიცრები, გენერალი კონსტანტინე კომაროვი, რომლებიც თვალს ადევნებდნენ მწყობრად შემოსულ ჯარის ნაწილებს. მათი რიგები დროგამოშვებით ივსებოდა მეგრულთა, იმერთა, აფხაზთა და გურიის რაზმების ოფიცრებით. გამოჩნდა გრიგოლ გურიელიც. ის შერიფს მიუახლოვდა და გადაეხვია – რა ბედნიერებაა ბიძაჩემო დღეიდან ჩვენს შეხვედრას

წინ ვერავინ აღუდგება! ხიდი გადებულია ძმებთან! ჩემი აჭარა ამოისუნთქავს, ძმური სიყვარულით იცხოვრებს ქრისტიან ძმებთან! გლეხი კაცი შვებას შეიგრძნობს. ყველა ბედნიერების გზას დაადგება. აწი თქვენ იცით, ჩემ აჭარელ ხალხს მიხედვა უნდა, განათლება სჭირდება, სკოლები უნდა გაიხსნას, თბილისში იმდენი განათლებული კაცია და აი მათი დროც მოვიდა, გაიცნონ ჩემი ხალხი, ზოგიც ჩვენგან წაიყვანონ და ასწავლონ, რაც მეტად წაადგება ჩვენ კუთხეს, აბა რა ძმობაა ასე თუ არ მოიქცნენ? – ჩემო შერიფ ხომ გაგიგია “ძმა ძმისთვის და შავი დღისთვისო” ამოგიდგებით მხარში, ეს ჩვენი ვალია!

მათ გენერალი კომაროვიც შეუერთდა და განაგრძო – დიდი მადლობა გახლენილი ქართველების გაერთიანებისთვის, ეს ისტორიული მოვლენა ჩვენი მომავალი თაობებისაგან დავიწყებული არ იქნება! თავაზიანად მიუგო კომაროვი, – მადლობას პირიქით მოგახსენებთ გენერალო ხიმშიაშვილო, აჭარის მოსახლეობა შემოგვიმტკიცეთ, ამ რთულ ჟამს მათ თავი არ დაუზოგავთ ეს დღე რომ ეხილათ, გპირდებით, ზრუნვასა და დახმარებას არ მოვაკლებთ. – აჭარელი კაცი მონატრებული იყო დედა სამშობლოს ჩაკეროდა გულში და კიდევ აუხდა ეს სანუკვარი ოცნება, მიუგო შერიფმა. ამ საუბარში გურიელი ჩაერთო – ჩემო შერიფ, ამ დღეებში აჭარელ ძმათა დეპუტაციას თბილისის მოწინავე საზოგადოება ელოდება. იქ გადაწყდება ყოველივე საჭირობოროტო სამომავლო საკითხები, თქვენს გულისტკივილს წერტილი დაესმება. – ღმერთმა გისმინოს ბიძაჩემო გაჭირვების ჟამს გვერდში რომ გვიდგეხართ, ჩემი მარჯვენა ხელი ხარ, ღმერთმა დაგლოცოს. უცებ შერიფს სახე მოედრებლა. მისი აზრები წარსულში დაბრუნდა და ნაღვლიანმა დასძინა – ბევრს არ ეღირსა ეს სანატრელი დალოცვილი დღე, რამდენი ამ კუთხის შვილი დაიდუკა. აფერუმ მათ ვაჟკაცობას, სამასი წელი აწვადეს მაგ ურჯულოებმა ჩემი ტანჯული აჭარა! დღეის იქით კი ფეხს

ვერავინ შემოდგამს უბატონოდ! მტერს მტრულად დაუდგებით, მოყვარეს კი მოყვრულად.

ამ დროს მათ პოლკოვნიკი გიორგი ყაზბეგი შეუერთდა – გამარჯვებას გილოცავთ ჩემო ძმებო მიუგო გიორგიმ და გადაეხვია. – ძალა ერთობაშია! მიუგო შერიფმა.

უეცრად გამოჩნდა რუსი ოფიცერი და გენერალ კომაროვს მოახსენა, – ბატონო გენერალო! ოსმალოს ბოლო ხომალდმა დატოვა ბათუმის ნავსადგომი. იქ მეოფმა ოფიცრებმა ერთმანეთს მიუღლოცეს. ჰაერში გაისმა რუსული – ურას ყიჟინა. ზემი ქეიფში გადაიხარდა. აჭარა ზემობდა.

გუბერნატორ კომაროვის კაბინეტი

1880 წელი. ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორი – გენერალი კომაროვი კაბინეტში თავის მოადგილესთან გართული იყო სჯა-ბაასით, როდესაც კარზე გაისმა კაკუნი, კარები გაიღო და ოფიცერი შემოვიდა – თქვენო ბრწყინვალეზაფ, თქვენთან აუდიენციას გენერალი შერიფ ხიმშიაშვილი ითხოვს, მას ერთი მამაკაცი ახლავს. გუბერნატორმა საუბარი შეწყვიტა, წამოდგა მუნდირი შეისწორა და წინ გამოვიდა – სთხოვეთ გენერალს. კაბინეტში ხიმშიაშვილი შემოვიდა. მას უკან ხანში შესული კოხტად ჩაცმული მამაკაცი შემოჰყვა.

– ბატონ გენერალს გაუმარჯოს! მზად ვარ გემსახუროთ! ძალიან გამახარეთ თქვენი სტუმრობით გენერალო ხიმშიაშვილო – მეც მიხარია თვენი ნახვა ბატონო გუბერნატორო, მიუგო შერიფმა – დაბრძანდით შერიფ-ბეგ, უთხრა მან. – გმადლობთ თქვენო ბრწყინვალეზაფ. მიუგო შერიფმა და ლომან ქარცივაძე წარუდგინა. ნება მიბოძეთ ლომან ქარცივაძე გაგაცნოთ ეს ადამიანი მეტად გავლენიანი პიროვნება გახლავთ ზემო აჭარაში. სოფელ ოლადაურის მკვიდრია, ის ახლახან დაბრუნდა ოსმალეთიდან და მეტად ცუდი ამბავი ჩამოიტანა გადახვეწილ აჭარლებზე, ის თვითონ

გაუწყებთ ყოველივეს. გუბერნატორმა ხელით მიანიშნა, დამსხდარიყვნენ. ისინი დასხდნენ, გუბერნატორმაც თავისი ადგილი დაიკავა სავარძელში. შემდეგ დინჯად მიუგო ქარცივაძეს – გისმენთ ეფენდი, – ლომან ქარცივაძემ მისთვის დამახასიათებელი სიღინჯით დაიწყო ამბის მოყოლა – თქვენო მაღალკეთილშობილებაჲ, დღეს როდესაც აჭარა თქვენი დიდი მეფის დახმარებით საქართველოს დაუბრუნდა და თქვენ შემოგიერთდით თითქოს და აჭარელმა კაცმა შვეებით ამოისუნთქა, მაგრამ ამაოა ეს სიხარული, ეს რა სიხარულია როდესაც აჭარლები ოსმალეთში გარბიან კარგი ცხოვრების საძიებლად. მათ სულთნის მოლა-ხოჯები დასწინებენ ოქროს მთებს დაგიდგამენ ოსმალეთშიო და თან იმასაც ეუბნებიან, თუ აქ დარჩებიან რუსთა მეფე თავბედს აწყვევლინებთ მათ. საუბედუროდ ამგვარ პროპაგანდას ბევრი აჰყვა და საწყალთ გონება დაუბნელდათ. მე გეახელით იმ ადგილებში სადაც ისინი ცხოვრობენ, ისეთ ყოფაში ადამიანს არ ეცხოვრება, მშიერ-მწყურვალნი იხოცებიან, შინაურთაგან შველას ითხოვენ, გთხოვთ უმორჩილესად ხელი შეუშალოთ მუჰაჯირობას, თორემ დაცარიელდა აჭარა აჭარლებისგან! – გეთანხმებით ეფენდი უპასუხა გუბერნატორმა – კიდევ გაქვთ რაიმე დასამატებელი? – არა თქვენო ბრწყინვალებაჲ. ჩვენ თქვენი მტკიცე მხარდაჭერის იმედი გვაქვს, აქ ამიტომაც გეახელით, ახლა ნება მომეცით დაგტოვოთ და ხელი არ შეგიშალოთ საუბარში, თავი დაუკრა და გავიდა.

შერიფმა დაარღვია მყუდროება და განაგრძო, თქვენო ბრწყინვალებაჲ ომის შემდეგ კარგად მოგეხსენებათ, სულთანის ჯარმა აჭარიდან წასვლის წინ მთლიანად გადაბუგა კუთხე, სადაც კი ხელი მიუწვდებოდათ. დარჩა დაცარიელებული არე-მარე, სურსათ-სანოვავის გარეშე. ტყიდან დაბრუნებულ ხალხს არც სახლი დახვდა და არც პირუტყვი, არც ბოსტანი, ტანსაცმელ შემოძარცვულნი მშვივრები ეყარნენ, ღია ცის ქვეშ. ხალხი დარჩა უარეს მდგომარეობაში. მათი პირობები დღესაც სავალალოა და

ამის გამო გარბიან ოსმალეთში. ოსმალეთს წასული მუჰაჯირთა მიწებით ვაჭრობა დაიწყო არა მარტო ბათუმში, არამედ მის მიდამოებშიც. ჩამოსულმა ვაჭრებმა და რუსმა მოხელეებმა საუკეთესო მიწები ჩალის ფასად ჩაიგდეს ხელში, დაიწყო აგარაკების შენება, მიწების ამგვარ დატაცებაში ცნობილი გვარებია: – სტოიანოვი, სოლოვოვი, პოპოვი, ანისიმოვი და სხვები. მათი ჩამოთვლა შორს წაგვიყვანს. შერიფს ბოლო სიტყვების გამოთქმაში ბრახი დაეცო, ეს შეუნიშნავი არც გუბერნატორს დარჩენია. თბილისში ამ მოვლენებით ძალიან უკმაყოფილოა საქართველოს დედაქალაქის საზოგადოება, ისინი უკმაყოფილებას ვერ მალავენ. ამ პროცესის შეჩერება თუ არ მოხერხდა და გლეხს უკეთ ცხოვრების საშუალება არ მიეცა, აჭარა აჭარელი გლეხის გარეშე დარჩება თქვენო ბრწყინვალეაგ. გუბერნატორი წამოდგა, მასთან ერთად წამოდგა შერიფიც და იქვე მჯდომი პოლკოვნიკიც. – ძვირფასო შერიფ-ბეგ, მოგეხსენებათ, რომ 1878 წლის 13 ივნისს ბერლინში დადებული ზავის თანახმად და კონგრესის გადაწყვეტილებით ბათუმი გამოცხადდა პორტო-ფრანკოდ, რაც თავისუფალ ნავსადგურს ნიშნავს, აქედან გამომდინარე ამიტომაც არის აქ მოზღვაუებაც, აქ გასაკვირი და საგანგაშო არაფერია ჩემი აზრით, ისიც მოგეხსენებათ რომ ამავე დოკუმენტში ჩადებულია ვადაც, რომელიც 1882 წლის თებერვლის ჩათვლით არის განსაზღვრული, სადაც ნათქვამია რომ, მოსახლეობას ნება აქვს თავისი სურვილის მიხედვით დატოვოს აჭარა, ჩვენ არ შეგვიძლია ამ დადგენილებას წინ აღვუდგეთ, მაგრამ სამართლიანობა მოითხოვს გლეხებს ცუდი ყოფა აუცილებლად უნდა შეეუფლებინებოდეთ, წინააღმდეგ შემთხვევაში იძულებული გავხდები ამ საქმისთვის თვით იმპერატორს ვეახლო, ეს ჩემი ვალია, ხალხი მენდობა, ჩემთან ერთად იბრძოდნენ კარგი მომავლისთვის, მათ ნდობას ჩემს მიმართ ვერ გავაწბილებ, თუ ასე გაგრძელდა აჭარას გლეხიც არ შერჩება! მიუგო შერიფმა. – შერიფ-ბეგ დაწყნარდით, ერთად

ვიფიქროთ, როგორ გამოვიდეთ ჩიხიდან. კითხა გუბერნატორმა. შერიფმა თავი დაუკრა, იმედიანად მივდივარ თქვენგან თქვენო ბრწყინვალებაჲ! უპასუხა მან და ერთმანეთს დაემშვიდობნენ. შერიფი გავიდა კაბინეტიდან. გუბერნატორმა ხელეები მოიფშვნიტა, აშკარა ნერვიულობა დაეტყო. სავარძელში მოკალათდა და მის თანაშემწეს დაჯდომა ანიშნა. ნიკოლაევიჩ ხომ მოისმინეთ ყოველივე? – დიას, თქვენო ბრწყინვალებაჲ, დაბალ ხმაზე მიუგო თანაშემწემ. – მერე რას ფიქრობთ, რა გამოსავალი არსებობს თქვენი აზრით ამ მდგომარეობიდან? – შერიფ ბეგი დიდი გავლენით სარგებლობს თქვენო ბრწყინვალებაჲ და დასძინა ოდნავი მომატებული ტონით თანაშემწემ, – ის თავისი კუთხის თავდადებული პიროვნებაა, ეს თქვენც უკეთ მოგეხსენებათ. მან, ეს, ჩვენ საქმით დაგვიმტკიცა ოსმალეთთან ომის დროს. მინიმალური დანაკარგებით ჩვენი ჯარი სწორედ მისი დამსახურებით შემოვიდა აჭარაში. ის თავმოყვარე და ამავე დროს ამაყი და შეუპოვარია, და თუ დასჭირდა ნათქვამ სიტყვას არ გაამრუდებს და თავისი ხალხის შველისთვის ნამდვილად ეწვევა იმპერატორს, თუ ჩვენ ადგილზე ამ პრობლემას არ მივხედეთ. გუბერნატორმა ფიქრის შემდეგ ორივე ხელი გაშალა და მიუგო – ჰოდა რას უყურებთ პიოტრ ნიკოლაევიჩ! შეისწავლეთ ეს საკითხი და გამოვცეთ მანიფესტი, რათა შევუმსუბუქოთ მდგომარეობა ამ კუთხის მცხოვრებლებს! იმოქმედეთ პიოტრ ნიკოლაევიჩ! თანაშემწე ადგა თავი დაუკრა და კაბინეტიდან გავიდა.

ლომან ქარცივაძის მცდელობამ და ხიმშიაშვილის საუბარმა რუსეთის სარდლობასთან შედეგი გამოიღო და მალე მანიფესტიც გამოაცხადეს ადგილობრივი მოსახლეობის ყოფის შესამსუბუქებლად...

დიდი სელიმის საფლავთან

სოფლის გზაზე ცხენების აჩქარებული ფლოქვების თქარუნის ხმა შემოესმა ღრმა ასაკოვან მოხუცს, რომელიც იქვე ახლოს ცხვარს აძოვებდა. მან სასაფლაოსკენ გაიხედა და დაინახა რამდენიმე ცხენოსანი სასაფლაოსთან ჩამოხტა ცხენებიდან. მათ შორის ერთი ბრვე აღნაგობის მხედარი იყო, რომელიც ცხენიდან დინჯად ჩამოვიდა და სასაფლაოს გზას გაუდგა. მას დანარჩენებში მიჰყვნენ. მოხუცმა იცნო შერიფ-ბეგი! – ბედნიერია სასუფეველში წინაპარი, რომელსაც სამშობლოს წინაშე ვალდებულ ვაჟკაცი შთამომავალი მოიკითხავს – გაიფიქრა მოხუცმა და ცხვარს მიაპყრო მზერა.

შერიფი მიუახლოვდა დიდი სელიმის საფლავს, ფეხი მოიდრიკა და ხმაღს დაეყრდნო, ხოლო ოდნავ მოშორებით მისი მხლებლები გაჩერდნენ. შერიფმა დაბალი ხმით საფლავს დაუწყო საუბარი: – მოგესალმები ჩემო სისხლო და ხორცო, საამაყო წინაპარო დიდო სელიმ! უფალს მადლობას ვწირავ რომ შენი მოღვმისა ვარ! კარგი ამბავი მოგიტანე ბაბუაჩემო, შენი ოცნება ასრულდა! ოსმალო გავრეკეთ ჩვენი მიწა-წყლიდან! ჩვენი ქრისტიანი ძმების და რუსთა ჯარის დახმარებით, ოსმალოს თარეშს ბოლო მოეღო! დედა-სამშობლომ გულში ჩაიკრა განაწამები ჩვენი აჭარა, თბილისს გეახელი მიწვეული ჩვენი კუთხის საამაყო შვილებთან ერთად, ბევრი მოღვაწე გავიცანი, მათ აჭარელი კაცის სწავლა განათლებისთვის ზრუნვა დაიწყო. შენც გაგისხენეს, ხმალი და ვაჟკაცობა გიქეს, ხმალი არც ახლა შერცხვნილა ოსმალებთან ბრძოლაში, შენი ხმლით და შენი სახელით მტერს ვებრძვოდი, რომელიც ძალას მიათკეცებდა ბრძოლის ქარცეცხლში. დადგა ჟამი რომ ცხოვრების დარჩენილ გზას ახალი ხედვით შევხედო. ის დრო წავიდა როდესაც ოსმალო ცეცხლითა და მახვილით ამუსულმანებდა ჩვენს კუთხეს. ძირ-ძველ აჭარას უსპობდა ქრისტიანული სარწმუნოების ყოველგვარ ნაშთს. ჩემს თავს

ვალდებულად ვთვლი, პირველთაგანმა დავიბრუნო ქრისტიანობა, რათა მაგალითი მივცე სხვებს და ჩემი შვილებიც გავაქრისტიანო. გზა დამილოცე დიდო წინაპარო! შერიფი ფეხზე წამოდგა. ამ სიტყვების გამგონე იქვე მდგარი ისმაილი შერიფს გააკვირვებული მიმართავს – შერიფ-ბეგ, ეგ როგორ იქნება, ალაჰი უნდა უარყო? შერიფმა დინჯად მიუგო – ისიც ხომ გესმოდა ჩემო ისმაილ რაც საფლავზე ვთქვი? ისმაილმა თანხმობის ნიშნად თავი დახარა, ჰოდა შენც გირჩევ დაფიქრებას, ჩვენს ისტორიას გაეცანი და დასკვნაც სწორი გამოიტანიე. მას მხარზე ხელი დაადო – დამიჯერე! იგივე გააკეთე! უნდა დავიბრუნოთ ის რაც ერთ დროს ოსმალომ ჩვენში ამოშანთა და წაგვეკლიჯა! სხვა რჯულისკენ ღტოლვა ხელს შეუშლის ეროვნული ერთიანობის სამომავლო გზაზე დამდგარ აჭარლებს! ეს არჩევანი ერთად-ერთი და სწორია!

თბილისში ქართველ მოღვაწეებთან შეხვედრის შემდეგ საზოგადო მოღვაწეებმა ყურად იღეს აჭარის დეპუტაციის თხოვნა აჭარაში განათლების, განვითარებისა და აღორძინების შესახებ. 1882 წელს ბათუმში “ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების” მხარდაჭერითა და ილია ჭავჭავაძის ინიციატივით გაიხსნა პირველი ქართული სკოლა.

შერიფ ხიმშიაშვილის დაკრძალვა

1892 წელს შერიფ ხიმშიაშვილი პეტერბურგში ყოფნისას გაცივდა და იქვე გარდაიცვალა. პეტერბურგიდან შვილებმა მისი ნეშტი ხულოს რაიონში გადმოასვენეს. გზაზე პროცესიას უამრავი ხალხი მოაცილებდა, რათა ბოლო გზაზე გაეცილებინათ მათთვის საყვარელი და სამშობლოს წინაშე ვალმოსდილი რაინდი.

ქოჩახში სადაც შერიფი უნდა დაეკრძალათ, უამრავ ხალხს მოეყარა თავი. მათ შორის იყვნენ მისი

თანამებროდლები. ერთ-ერთმა მათგანმა – იუსუფმა ღრმად ამოისუნთქა და ნაღვლიანი ხმით, იქვე მდგომ ისმაილს შეეკითხა. — ისმაილ, შერიფ-ბეგს რატომ სხალთაში არ კრძალავენ? ისმაილი ძალიან განიცდიდა მისი უფროსი მეგობრის, სიკვდილს და აუქჩარებლად უპასუხა – სიკვდილის წინ შვილებისთვის ანდერძი დაუბარებია, ქოჩახში დამასაფლავეთო. სადაც დედანემია დასაფლავებულიო. საცოდავს ის ადგილი ქონდა ამოჩემებული, სადაც ოსმალომ ბაბუამისს – სელიმს მოჰკვეთა თავი. – აფსუს, რა ვაჟკაცი დაგკარგეთ აჭარლებმა, სევდით წარმოსთქვა იუსუფმა, – აჭარლებმა კი არა მთელმა საქართველომ, – მიუგო ისმაილმა და იქვე დასძინა, მისი დაკრძალვის ხარჯები რუსთა მეფეს აუღია თავზე, ძალიან უჩანდათ თვალში, მას იმპერატორის ცოლის ნათესავიც მიტომ შერთეს ცოლად, იმპერატორის მეთვალყურეობით შვილებიც: – ჯემალი და ზექერიაც პეტერბურგში სწავლობენ. იქვე მდგომა მემედმა კი იკითხა, – ამბობენ, შერიფ-ბეგი ქრისტიანულად უნდა მიაბარონ მიწასო – მართალია! დიას! უპასუხა ისმაილმა. – სიცოცხლეშივე იბრძოდა ქრისტიანობის დასაბრუნებლად და პირველი ნაბიჯიც მან გადადგა. იმპერატორს რომ დაუბარებია პეტერბურგში პირველად იქვე მონათლულა, თვით ალექსანდრე მეფე დადგომია ნათლიად და მისი სახელიც დაურქმევია მის საპატივცემულოდ, შვილებიც მასთან ერთად მოუნათლავს და ცოლზეც ჯვარი იქვე დაუწერია, როდესაც ცოლთან ერთად სხალთაში ჩამოვიდა მიაბლო ქრისტიანების ღმერთს – იესო ქრისტეს მოციქულს – ანდრია პირველწოდებულს საქართველოში პირველად აჭარაში რომ შემოუდგამს ფეხი და დიდ აჭარაში სხვა მოციქულებთან ერთად ღოცვა-კურთხევაც რომ აღუვლენია და ღვთისშობლის ხატიც აქვე დაუსვენებიათ.

სასწაულ-მოქმედი ყოფილა ქრისტიანების ღმერთი, ათას რაღაც სნეულებას კურნავსო. აქ მემედი ჩაერია კითხვით – შერიფ-ბეგის ცოლზე ამბობენ უცხოელი ქალიაო – გერმანელია წარმოშობით, მიუგო – ისმაილმა, იგი ძალზედ

მორწმუნეა, ამ ბოლო დროს ქართულიც ისწავლა, ხშირად სხალთის ეკლესიაში დადის შვილებთან ერთად. – იმ გავერანებულ ეკლესიაში რა ესაქმება? იკითხა მემემმა. – ამ ბოლო დროს მის შეკეთებას აპირებდა შერიფ-ბეგი და ამბობდა: – თბილისიდან უნდა ჩამოვიყვანო უსტიციო, მაგრამ არ დასცაღდა...

შერიფ-ბეგის თანამებრძოლებს ხოჯა მიუახლოვდა და მიესალმა. მევლუდმა ხოჯას შეეკითხა – რა აზრისა ბრძანდები ეფენდი შერიფ-ბეგის ქრისტიანული წესით დაგრძალვაზე? – დიდი ცოდვა ხდება და ამიტომაც გარიყულად მარხავენ მუსლიმანი ხიმშიაშვილებისაგან, ამ გაგონილით გაბრაზებულმა ისმაილმა ხოჯას არ დაამთავრებინა აზრის გამოთქმა და უპასუხა – ეფენდი, რატომ გარიყულად? მას დედასთან კრძალავენ, დედამისი კი ცხონებული – დუდი-ხანუმი მუსლიმანური წესით დაიკრძალა, განა არ გახსოვს? გაბრაზებულმა ხოჯამ ისმაილს მიუგო – შენ თავს ბევრი რამის უფლებას აძლევ! ალაჰის რისხვის გემინოდეს! ამ დროს ვიდაცამ შორიდან დაიძახა – შერიფ-ბეგს მოასვენებენო. თანამებრძოლენი პროცესიას შეუერთდნენ. ისმაილმა პროცესიის წინ მომავალი მღვდელი დაინახა, ცხედარს უკან რუსის გენერალი და ოფიცრები მოჰყვებოდა, მათ უკან კი ჯარისკაცები, ოდნავ უკან კი ჩამოსული ქართველი საზოგადოების წარმომადგენლები და გლეხები მოჰყვებოდნენ. პროცესია გაჩერდა. შერიფის ცხედარი გათხრილ საფლავთან დაასვენეს. ისმაილმა იუსუფის გასაგონად წარმოთქვა – ბრძენი კაცი ყოფილა ჩვენი შერიფ-ბეგი და მერე მღვდელზე მიანიშნა. ერთხელ მითხრა: – დადგება დრო და ჩვენს კუთხეში დანგრეული ეკლესიები აღდგება, აჭარელი კაცი კვლავ მიუბრუნდება თავის პირვანდელ ქრისტიანულ სარწმუნოებასო და აი პირველმა მქადაგებელმაც ფეხი შემოდგა ჩვენს კუთხეში ამდენი საუკუნის შემდეგ და აქაც შერიფ-ბეგმა ყველას დაასწრო, სიტყვა საქმედ აქცია...

ცხედართან პირველი რუსი გენერალი მივიდა გამოსამშვიდობებელი სიტყვის სათქმელად, მან ბოხი ხმით დაიწყო: –

სამხრეთ საქართველოში ოსმალებთან ბრძოლის მანძილზე ერთ-ერთ გამოსჩენილ პიროვნებათაგან შერიფ-ხიმშიაშვილი გახლდათ. მისი წყალობითა და თანადგომით აჭარიდან გავდევნეთ ოსმალები. ის იყო უშიშარი და ერთგული რაინდი, დაჯილდოებული იყო მრავალი ჯილდოთი! მშვიდობით ჩვენო მეგობარო! გენერალ-მაიორო შერიფ ხიმშიაშვილო... შემდეგ დაიხურა ქუდი და მხედრული სალამით გამოემშვიდობა.

გენერლის შემდეგ ცხედართან ქართველი საზოგადოების წარმომადგენელი მივიდა. მას სახე დაძაბული ჰქონდა. ცხედარს მხერა მიაპყრო და სევდა ნარევი ხმით დაიწყო: – მოყოლებული დიდი სელიმისგან, ხიმშიაშვილთა ოჯახში ტრადიცია იყო უსამართლობის წინააღმდეგ ბრძოლა. ისინი იბრძოდნენ, რათა სამხრეთ საქართველო მტრისგან გამოეგლიჯათ და დედა სამშობლოსთვის დაებრუნებინათ. თავს არ ზოგავდნენ, რათა მიზნისთვის მიეღწიათ და ეს ისტორიული ხვედრი წილად ხვდა შერიფ ხიმშიაშვილს, მან წინაპართა ანდერძი აღასრულა! ქართველი ხალხი არასოდეს დაივიწყებს სახელოვანი მამულიშვილის – შერიფ ხიმშიაშვილის დამსახურებას სამშობლოს წინაშე. მისი სახელი მუდამ დიდებით იქნება მოსილი. მან მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრება საქართველოს ერთიანობას შესწირა! იძინე მშვიდად ვალმოხდილო რაინდო შენი საყვარელი მიწის წიადში სადაც დიდი სელიმის სული დატრიალებს ცაზე. მშვიდობით! ჩვენო შერიფ ბატონო, შენ მთელი საქართველო გემშვიდობება თვალებზე ცრემლით, აფერუმ შენს ვაჟკაცობას, შემდეგ მიუახლოვდა იგი ცხედარს, მოეფერა და თავის ადგილს დაუბრუნდა.

რუსის ჯარისკაცებმა ოფიცრის ნიშანზე შერიფის საპატივცემულოდ შაშხანებიდან ცაში გაიხროლეს...

10 აგვისტო 2010 წელი.

სარჩევი

სტუმრები გურიიდან	3
სხალთის ეკლესია	9
ფიცი	15
ოსმალთა ბანაკში	19
მეფის რუსეთის საკონსულოში	22
დევიშ-ფაშას კაბინეტი	25
კავკასიის მეფის ნაცვალის კაბინეტი	27
ბათუმის აღება	32
გუბერნატორ კომაროვის კაბინეტი	34
დიდი სელიმის საფლავთან	38
შერიფ ხიმშიაშვილის დაკრძალვა	39

რედაქტორი: რეზო მხატვარი,
კორექტორი: ნანა ღიასამიძე,
ოპერატორები: შორენა მჟავია

ტირაჟი – 300 ცალი.

თენგიზ ცეცხლაშვილი –

პროფესიით პედაგოგი, თადარიგის უფროსი ოფიცერი, მიღებული აქვს სამხედრო ჯილდოები. 2002 წელს გამოჩნდა სამწერლო ასპარეზზე და უმაღლესი მოხვეჭა ნაყოფიერი შემოქმედის იმიჯი. მან მკითხველს არაერთი საინტერესო, სხვადასხვა ჟანრის ნაწარმოები შესთავაზა ზედიზედ გამოსცა ისტორიულ-ჰეროიკული პოემები: „გვირგვინოსანი“, „ჩემი დედა-ღურდანი“, „უმეფობის ჟამს“, ლექსები, ლირიკა „დაკარგული აღმასი“. ისინი ავტორმა ქველმოქმედების წესით საქართველოს სხვადასხვა სოფლებსა და ქალაქებში ჩამოარიგა. რასაც დიდი რეზონანსი მოყვა.

თ. ცეცხლაშვილის ღვაწლს სათანადოდ აშუქებენ ქვეყნის სხვადასხვა მასმედიის საშუალებები.

გარდა ზემოთქმულისა ის პიძნებისა და ლირიკული ღექსების ავტორიცაა, რაც პოპულარობით სარგებლობს მოსახლეობაში. გარდა ამისა გამოცემული აქვს წიგნები: „მამულო ჩემო საუნჯე“, „ჩემი სიმდიდრე“, „ხმა“, ამ რამდენიმე თვის წინათ მან ნოველებად აკინძული თავგადასავალი სახელწოდებით – „ჩვენი დროის დეკამერონის“ პირველი ნაწილი გამოსცა, რომელმაც მკითხველის ყურადღება დაიმსახურა. ხოლო ახლახან ამ კრებული მორე ნაწილი გამოვიდა („სიყვარულის ძალა“), რომელშიც აღწერილია მთავარი პერსონაჟის თავგადასავალი.